

ВІСТІ

БРАТСТВА КОЛ. ВОЯКІВ 1 УД УНА

Рік II-III

Грудень 1951 — Січень 1952

Ч. 12 (14) — 1 (15)

❖ ВЕСЕЛИХ СВЯТ І ЩАСЛИВОВО НОВОГО РОКУ ❖
всім колишнім воякам Дивізії, медсестрам і юнакам, родинам
поляглих наших товаришів і читачам «Вістей» бажає

ГОЛОВА УПРАВА БРАТСТВА кол. вояків 1. УД УНА

Степан Конрад
Звітодавець 1 УД (Німеччина)

Невмирущий символ

І знову сідає український народ до традиційного святвечірнього столу, щоб величним гімном вітати народження Богочоловіка, який приносить усім людям доброї волі мир і благовоління.

Мільйони очей вдивляються в цю величну хвилину в глибину неба, очікуючи Різдвяної зорі. З-за граг неволі кремлівського ката і його сателітів, з непрохідних просторів Азії та Сибіру, з лісів Карпат, з тaborів емігрантів, з усіх закутин осель по той і цей бік океану пливуть, із глибин української души слова Різдвяної молитви, що в ній туга, біль і жаль, надія й сподівання, скарга і прохання долітають ген-ген аж до Вифлеемського вертепу...

«Глянь оком щирим, о Божий Сину,

На вкраїнську землю, вкраїнську родину...»

Бо Вифлеем і Вифлеемська зоря — це невмирущий символ найсвятішої ідеї Української Нації. Символ її політичної могутності та шляху, що ним прямує український народ до остаточного здійснення свого безсмертного ідеалу.

Важкий це шлях!.. Укритий могилами героїв, скроплений кров'ю мучеників, політий слізами матерів і батьків. І здається нам, немає в світі жодного іншого народу, який уже стільки сотень років прямує тим самим шляхом до тієї ж мети. Здається нам, що жодна нація в своїй історії не виявила стільки гарту, залишеної стійкості та безприкладної витривалості в своєму довгому поході до рідного Вифлеему. І інколи треба дивуватись, звідкіля наш народ черпає стільки надлюдських сил духа й тіла, що він спроможний протягом сотень років розвивати, здавалося б, незрушні скелі, якими ворожі руки намагаються зупинити або неможливити дальший похід нашої Нації до остаточної мети.

Поглянемо на хвилину назад себе... Татарські полчища, монгольські орди, польські регіменти, корогти Петра і Катерини, ватаги кремлівського Чингіс-Хана.

Навколо полум'я пожеж, руїна, знищенні...

Крики катованих батьків, плач матерів, зоїй дітей... Тюрми і шибеници... І тріумф сп'янілого ката, який на руїнах Святого Храму веде чортівський танок перемоги.

Розкриймо книгу нашої історії... Там багряними літерами начертано: битва на Каялі, зруйнування Києва, Жовті Води та Пилявці, Полтава, Крути, легенда Листопадової Ночі, Чотирокутник Смерти, Базар, Броди, Карпатські гори...

Читаемо, і в цю хвилину виринають перед нашими очима могутні лави, ідуть вперед... Падають... Знову підносяться і знову йдуть...

Батьки й сини... Сивовусі старці й діти... Задивлені в чаюдійне сяйво Вифлеемської зорі, що показує шлях до рідного Вифлеему.

І цим шляхом іде Нація досьогодній маєйти ще довго, так довго, аж поки не здобуде того національного свого Вифлеему, Бо, здається, не треба сьогодні підкреслювати, що ніхто нам його не дасть, не подарує, не здобуде. Тільки власними силами, працею й кров'ю здійснимо нашу найвищу Ідею, досягнемо остаточної Мети змагань, що їх розпочали ще наши діди.

Цю правду мусимо всі ми собі усвідомити саме тепер, коли живемо в умовах, які кожної хвилини можуть породити кривавий зудар західного світу з большевицько-російським імперіалізмом. В цьому зударі не може забракнути нас... Не сміємо, щоб він запопав нас не підготованими до дальнього походу, до рідного Вифлеему. Ми мусимо знати собі справу з того, що змагання, які нас ждуть, будуть важкі й криваві, бо це буде остаточний і вирішний бій проти всіх ворогів, які вже сьогодні готують нове поневолення нашої нації. І цей бій ми мусимо виграти. Цього вимагає від нас не тільки наша національно-вояцька честь, цього вимагає від нас, насамперед, свідомість відповідальнosti перед історією і духами наших героїв, які ані на хвилину не захиталися в нерівному бою та залишили нам заповіт, освячений власною кров'ю.

Та мало ще самому усвідомити собі цю істину... Ми мусимо вйті її в серця та душі молодших поколінь, що є першою й найважливішою основою нашого національного майбутнього. Не порожні фрази або всякі гурра-політичні декларації та маніфести, але повсякденна муравлива праця над вихованням справжньої української людини й українського вояка — мусить стати на першому пляні нашої національно-суспільної праці на еміграції. А ця праця така доконечна й важлива саме в тепе-

нашими очима:

«Вийдіть на глибину»

«Втерлося» в нашому суспільстві, а головно в нашій пресі, що згадавши під Різдвяною зорю про Рождество Христа кількома, до речі, втертими фразами, бажаємо собі взаємно всього, чого душа запрагне, а при кінці, очевидно, святкування дальнього найближчого Різдва вже вдома. В засаді такі побажання, хоч, може, децо трафаретні, могли б на маргінесі мати місце, якби суть Рождества Христового і взагалі ціла тематика, зв'язана з християнізмом, була нами як слід по-трактована: Але так, на жаль, не є! Ми тільки на візитовій карті носимо знам'я Христа і називаємо від Його імені (деколи навіть зловживаемо це). Злагнуті цілість і глибину Його науки не завдаємо собі труду. **Ми боятємося на духовій міліні і боїмось, чи таки просто залиниві, вийти на глибину!**

Вийти на неї ми таки мусимо. **Ми**, молода українська генерація, вчораши вояки, мусимо, якщо хочемо успішно закінчити наш національний змаг, **поглибити й закріпити наше ставлення до Христа і Його науки!** І це мусимо зробити докорінно! Бо християнізм це не тільки традиційна кутя й гарні щедрівки. Це велика ідея, життєвий світогляд, що каже своїм визнавцям займати таке, а не інше становище до проблем життя і вияснене, чому.

Злагнуті ці істини й керуватись ними в приватному, громадському й політичному житті значить бути правдивим християнином. Докладім, отже, труду, що за димами запашних кайдил і за звуки мельодійних колядок ми могли побачити теж і Новонародженого та почути й зрозуміти його науку.

ОРТ

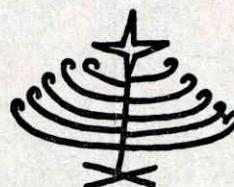

накладає на нас не тільки сам факт існування української політичної еміграції, але й надії та сподівання тих, хто залишився в рідному краї та дивиться на нас, як на тих, які мають розбити кайдани, що ними скував їх червоний Грод.

* * *

Рідний Вифлеем... Невмирущий символ віковічної ідеї Української Нації, ідеї волі та могутності. Вифлеемська зоря, що провадить до рідного Вифлеему — це жар любові який палить і просвітлює, провадить до найбільших зусиль і жертв, додає надприродної сили побороти й найважчі перешкоди, які лягли саме на шлях до Вифлеему.

Цим шляхом ми мусимо йти далі. Задивлені у Вифлеемську зорю, сповнені святою любов'ю до Батьківщини, певні нашої перемоги, ми прийдемо до рідного Вифлеему.

рішній момент, коли наші діти й молодь опинились у чужому середовищі, що своїм інколи шкідливим впливом паралізує, може, найкращі наміри громадянства,

Виховання справжньої української людини та мужнього українського вояка — це наказ сучасної хвилини. І цей наказ мусить бути виконаний, коли хочемо у вирішному бою здійснити нашу Ідею. А здійснити її — це наш найперший обов'язок, що його

О. Сагор

На маргінесі 22-го січня

Як воно дивно не звучало б, але звичайно ще найбільше фальшивих поглядів на окремі історичні події й доби шириться при нагоді всіх «всеноціональних святкувань». З однієї сторони, виходячи з актуальних потреб, автори вступних слів і нерідко й газетних статей підкреслюють тільки вигідні, на їх думку, моменти, стоять на котурні і, боячись «спрованувати святощі», промовчують немилі моменти і... викривляють історичний образ. Такі «педагогічні мотиви» часто були причиною, що й 22-е січня в поняттях покоління, що про нього знає вже лише з оповідань сучасників, чи з літератури, набрало не скрізь вірного вигляду.

Всяка «актуалізація» історичних актів і святкувань настільки ховзыва, що при тій нагоді, як правило, як доповідачі, так і автторія, підтігаючи акти з історії до подій біжучої хвилини, одночасно підвідомо переносять свої останні уявлення на даний історичний період, про який ідеється. Тоді як перше («актуалізація») ще допущене, то друге вже зовсім фальшиве, бо тягне за собою невірну оцінку доби й подій. Говорячи про 22-е січня, маємо на думці дві дати: 22. I. 1918 — дату проголошення 4-го Універсалу Української Центральної Ради, і 22. I. 1919 — дату проголошення злуки Західної Української Народної Республіки з Українською Народною Республікою, проголошення суверенності УНР і соборності української держави. Саме такі похибки доводиться зустрічати при оцінці обох подій. Обидва святкування стали популярними в нашому національному календарі в половині 20-тих і 30-тих роках на позапідсоветських українських землях і на еміграції, не без впливу націоналістичного декалогу (пор. його «Пам'ятай про великі дні наших Визвольних Змагань»).

Пам'ятаємо всі, як лаяно з нагоди тієї дати тих наших політиків, що на проголошення незалежності України спромоглись аж у 4-ому Універсалі (22. I. 1918) тоді, як іще в 3-му (20. XI. 1917) говорено про федерацію проклямованої Української Народної Республіки з іншими національними державами на території колишньої Росії. Всі ми однозідно обурювались на те наше покоління «загумінковців», що, не зважаючи на проголошену злуку обох Українських Республік 22.I.1918, і далі вони фактично втримували окрему адміністрацію, уряди, військо, і вели окрему закордонну політику. Сьогодні розуміємо педагогічні мотиви такої оцінки: ішлося ж бо про викорінення «малоросійських» і «рутенських» традицій у сучасників, про вирощення самостійницького думання, чи то про викорінення парткуляризмів, «загумінковості» — «галицької» і наддніпрянської».

Не можна заперечувати, що того націоналістичному рухові не вдалось добитись серед молоді на терені його діяння. У висліді сьогодні ми можемо вже спокійно дивитись на такі «небезпеки». Але ж одночасно в наслідок цієї «педагогії» було затрачено вірний образ Визвольних Змагань в

яяві загалу, як і зв'язок із «батьками» — поколінням-творцем тих подій, осуджуючи його провід як політичних невдах, і від загалу вимагаючи, щоб не був «дитиною своєї доби» і «скочив був вище себе»... Грішено при тому проти тієї максими, що не слід іншу людину (байдуже, чи про сучасність мова, чи про минуле) вважати за дурніцу від себе (а за таких схилялись ми були вважати наших «батьків»), і не слід розглядати історичних подій окремо для себе, вирваними із зв'язку з цілістю історичного процесу.

При однієї часності «позолоченні» 22-го січня 1918 (пам'ятаємо початки тієї сьогодні вже трафаретної фрази: «золотими літерами вписано в історію України...») виливано багато чорної друкарської фарби та попередні наші державницькі акти й події. Лаючи Центральну Раду за її надто малорішучу політику супроти уряду Керенського і за її 3-ї Універсал, забувано при тому (чи навіть просто не знати) не один із молодших чи старших «синтетиків!», що Центральна Рада добилася була чогось дуже великого на ті часи і на ті умови, серед яких діяла: переросла бо з льокального (кіївського) національного «комітету» (таких поставало тоді десятки) на всеукраїнське законодавче тіло з представниками національних меншин включно. Призабуто чи промовчано при тому, що практично створював українську державу лаяний 3-ї Універсал (федерації власне й не було з ким робити, в Росії ж верховодили більшевики). Так само й коментовано цю справу за кордоном: у пресі і в дипломатичних колах — 18. 12. 1917 визнала Українську Народну Республіку Франція, і незабаром після того Великобританія. 4-ий Універсал був формально потрібний для мирових переговорів, ве-

тільки найзагальніші речі, — все це було причиною, що це покоління не могло «скочити вище себе» і робити ліпше, ніж робило. Ледве чи слід лясти його за те. Та й загалом, маєтесь, доцільніше шукати в історії (в нашій теж) признак зростання, еволюції певних нових ідей, «вдоволятись» їх зароджуванням та скорішим чи повільнішим послідовним розвитком і поширенням, ніж вимагати на кожному кроці «зривів», «революцій». Бо нічия історія не є такою; то ж не може бути такою й наша. При такому підході перестанемо себе уважати за народ героїв і ренегатів і будемо народом нормальних людей. Не місце тут вдаватися в детальну аналізу подій, що попередили 22-е січня 1918 і 1919 років, як і подій, що прийшли після них. Хочемо лише перестерегти тих наших ровесників, щоб, виховані на однаковій їх оцінці з 30-их років, мимохіт не передавали інертно («по традиції») цієї оцінки при нагоді святкування «золотих літер у нашій історії» далі. Спромогтися ж на нову здорову власну синтезу цих подій можна аж після основного всестороннього вgliблення в джерела, і ніяк не після прочитання популярної «лубочкої» брошурки «для народу». Такий бо стиль «для покшепення серця» (а з нього наша західноукраїнська революційна романтика перейняла дуже багато) привів польську націю сьогодні туди, де вона зараз є.

Леонід Полтава

Оновлення

Той прийде час: погаснуть зорі,
І обновиться вся земля,
І димарі, як осокорі,
В похмурім небі зашумлять.

Розколюючись, ніби крига
Спахнуть, засяють небеса,
Немов листки страшної книги,
Яку судилось нам писать.

І в небесах, ще хвилю — хмурих,
Сяйне, засвітить, промайнє
Когортами страшної бурі
Десь чоло Господа гнівне.

Та ми — ми не відчуєм жаху,
Ми чесно йдем крізь цю пітьму,
І з нами вибитого шляху
Ми тільки вклонимось Йому.

Впаде минуле, як руїна.

І Він благословить тоді
На українську Україну
Нам повернутись назавжди!

дених із Центральними Державами (Австро-Угорчиною, Німеччиною, Туреччиною, Болгарією) в Бересті, ще від грудня 1917 р., на те, щоб Україна виступила як суверений чинник при підписанні сепаратного миру (9.2.1918). Таку саму низку аргументів можна навести і на вияснення паралельного існування двох українських державних організмів, не зважаючи на акт соборності: окремий політично-правний розвиток, різна ментальність, різна структура західних земель стосовно до східних та осередніх, називаючи

Всеволод Дяків
дес. 1. УД (Аргентина)

Ляуенбург це багатьом друзям із Дивізії відоме містечко на Помор'ї, де містилась підстаршинська школа. В грудні 1944 р. вже останню сотню з Дивізії післано туди на вишкіл і своїм темпом вишколювано кандидатів на підстаршин до кінця січня 1945 р. Вишкіл мав тривати найменше 3 місяці, але східний фронт наближався, і при кінці січня 1945 р. прийшов наказ поготівля.

Почався рух.

Близьку в синьо-бліхі краточки з постелі та накривала сейчас віддали в магазин, а далі пофасували ручні гранати, амуніцію до кулеметів та гранатометів, перевірили газові маски... та ждемо наказу на вимарш.

Ми знали, що підемо на східний фронт відбивати ворога, що був на віддалі 70 км. від Ляуенбургу. Того самого дня наказу на вимарш іще не було, і щоб нічка швидше минала, ми підспівували і забавлялися у нащій кімнаті в «очко» — здається, аж доки принесли в алюмінійовій коновці чорну каву на сніданок.

О 8 год. рано перед наші бараки заїхали вантажні авта, щоб заладувати зброю й амуніцію 2-ої тяжкої сотні, до якої ми належали, біля 200 українців. О 10 год. ми вже на автах поділились приділами ковбаси, хліба та товщу.

Авта рушили з місця і біля 1 год. в обід зупинилися у першій бойовій лінії. Наша школа начисляла 8 сотень, де було багато старшин і підстаршин. Ми всі, дуже порядно озброєні, розтягли фронтову лінію, щоб зайняти лісок біля містечка Маслін. Сили ворога ми не знали, але як заграли ясно із скорострілів та гранатометів, то за дві години пройшли лісок по горах трупів польсько-большевицької армії ген. Жимерського та советських частин кінноти. З нашої сторони 2 вбиті і 8 ранених. Ми здобули кілька советських «максимів» (тяжкі кулемети) і кільканадцять «фінок» (машинові пістолі) та перешли близче до міста Маслін. Тут залишилися на ніч. Вранці розмістились у вільних від противника окопах та розтягли нову лінію оборони. Треба було перевірити терен і розвідати сили ворога, тому ми зупинились.

Із подеколи легкою перестрілкою та діями у фронтовій розвідці, митнули нам на тому місці 3 тижні. Противник лежав так близько, що бувало, вечорами чули їх викрики чи співи. Ми ждали підсилення в людях і матеріям, але большевики пробились у сторону Штеттіна й оточили нас в далекосяжному колі. Підсилення для нас не прийшло.

Одного дня наша розвідка привела до мене одного советського підстаршину, який заявив мені, що втік від «товарищів», щоб з нами, українцями, проти них воювати. Документами виказувався як українець із Харкова. Просив істи. Я дав йому хліба й сала, але він не скінчив цієї перекуски, бо «шпіс» нашої сотні розстріяв його ганебно, не питуючись нічого! Сам, злочинець, згинув третього дня по тому в наступі на Маслін від заблуканої кулі.

З Ляуенбургу в пекло

Десь у половині лютого наша розвідка привела до штабу поручника з армії ген. Жимерського, і штаб покликав мене за перекладача до переслухання. Польський поручник виговорив усі військові таємниці, а найважливіше — що тієї самої ночі ворог готовиться на 4 год. ранком до наступу з великими силами. Штаб, порівнюючи наші сили до сил ворога, рішив опівночі залишити окопи і відійти в сторону Кліцкова.

Над ранком ворог ударив у порожнечу, та під вечір уже поцілювали нас ворожі гарматні стрільна.

Вечоріло — ворог придержався. Ми дістались до Кліцкова і там розмістились до оборони. Ніч пройшла тихо, так що ми спочивали спокійно. Лівий відтинок від шосе обороняли один підстаршина-німець із середнім гранатометом і я з двома тяжкими кулеметами в повній обслугі. Біля 10 год. приїхали 3 советські танки Т-34 на розвідку і зараз віддалилися. Наші танки стояли далі в лісі без бензину! За хвилину ворог тяжкою силою рушив у наступ, так що нам вдергатись не було сили. Ми з великими втратами відступили Кліцков і шукали слабого місця — вирватися

ні мама на дорогу, як я відходив до війська. Цей образок беріг мене цілу війну, а тепер із знімкою братів і військовою книжкою кладу його в піч і палю, потри бажання в душі, щоб це при мені лишилось. Хай сила Божа не опускає мене! Я не з моєї волі палю...

Може, скоро ранок буде, може, ще підемо в бій, може, ще врятуємо, може впаду в бою...

Так, світає... вже день. Виходжу на двір, та розглядаюсь на опущені своїми господарями хати. Іде старшина-німець і справляє мене перед село, де приготовляється нова лінія оборони. Я побіг туди, зустрів товаришів із 2-го сотні і втішився, що нас знову більше вкупі. Після обіду поміж хати розсипались ворожі гарматні стріли. Хати горять. Червона тьма займає нас. Майже всі старшини із школи Ляуенбург покінчили тоді самогубством із власної пістолі.

6 березня 1945 р. для нас війна закінчилася. Хто ще живий, встає з піднесеними вгору руками і здається в полон. В полон, чи в пекло? До трьох тисяч німецького війська, між ними коло 150 українців (решта — вбиті, ранені чи затрачені), випрова-

з кітла. В кожному наступі нас відбивали, бо нам бракувало танків. В дених і нічних мандрівках нас обстрілювали советські літаки. Так 5. березня зайшли ми в село біля Кліцкова і розійшлися по хатніх пивницях, щоб переноочувати. По пивницях уже сиділи вояки вермахту з білимі коругвами в руках — зрезіговані, ждали большевиків. Сумний образ! Вони — німці, а що з нами, українцями, буде? Больщевики розправляються дуже погано! Може, покінчили з усім, ми ще маемо зброю в руках! А може, нас везтимуть большевики «до білих ведмедів», і ми на Україні втччмо... — піддав думки один із друзів.

Воля Божа, — подумав я.

Минає 12. год. ніч, починається 6. березня — це день моїх уродин, Мені минає 22 роки. Цілком відмінні уродини, аніж усіх минулих літ. Сиджу біля маленької печі в пивниці і переглядаю кишень, чи немає чого зрадливого, що я українець. Треба бути готовим на все. У військовій книжечці є підписана знимка двох братів, Богдана, який спід Бродів не вернувся, Олега — вояка УПА, та образок Матері Божої, який дала ме-

дили большевики на площа, поставили нас у п'ятки, перечислили і завели до однієї стодоли на нічліг. Не обійшлося без того, щоб не били й копали, викрикуючи, за звичкою їхні щоденно вживані слова. Ніч минула. Ранок нас вигнали п'ятками на вулицю і «давай вперед», дорогою за їхньою фронтовою лінією. Так воліклили ми два тижні. Харчувались тим, що найшли на полі, — залишене вояками під час битв. За кожний раз, що згинався піднести кусок старого розмоклого хліба, діставав, що аж в очах блистало — і знову «руське слово» чув. Ноги з голоду вгинались під нами, а все «давай вперед». Деякі полонені не витримували й голосились, що далі не в силі йти. Іх розстрілювали на місці і так залишали.

За два тижні завели нас до одного замку на полі біля річки і наказали, щоб на рано всі голови були острижені. Ми стригли один маленький ножицями, а поправляли жілетками, та як хто міг. В кожному разі, рано всі були острижені. Нас завели тоді голих у потік купатись, а радше — намазатись болотом. По тій «церемонії», кожний вифасував перший раз за два тижні пів-літру

Олег Лисяк

Звітодавець 1. УД (Німеччина)

Молодий Приятелю!

Тобі щойно 16 (а може, вже й сімнадцять?) років, і для Тебе ці речі, про які я Тобі хочу сьогодні сказати, може, навіть не матимуть значення першої вартості. Ти, я знаю, покинув батьківщину вже більше за 8 років тому — пожди, — коли спрощі це було, коли Тебе й Твою матір витягнули з біди наші хлопці з левіками на рукавах, там коло Банської Шавниці, невдовзі перед Різдвом? Ти був тоді маленький і тримав свою ручкою руку Твоєї мами, але Ти не плакав, коли з вас перед тим насміхались червоні партизани. Так казала Твоя мама. Вона сказала тоді ще це, що Ти будеш подібний до Твоєго батька.

Видиш, і я тут власне хотів би сказати Тобі, що — я знов у того. Я не мав нагоди Тобі про це говорити, ні тоді, в днях воєнної завірюхи, ні опісля, коли Ти з мамою й сестрою перебували в таборах. Я знову Твоєго батька ще тоді, коли він був моїм другом перед війною; я бачив його опісля, того погідного літнього дня 1943 року, коли ми прощали його, і він сідав до замасленого зелінно вагону, на якому крейдою хтось написав: «Слава Україні!»

(Докінчення з 4 стор.)

пішоняної зупи, але не кожний з нас находив пішено в зупі. По обіді приїхала команда з СПВ—5 (зборний пункт для військовополонених, ч. 5), і завели нас на обротоване поле, яке за три дні краями вкрилось червоними плямами від червінок. Щодня давали нам по жмені сухих вівсяніх оплатків, та все наказували віддати гострі речі, а найважливіше — годинники. Советські старшини приходили до нас із хлібом під пахвою та питали за годинниками, щоб виміняти. Четвертого дня нас завели в бараки. Полонених посортували по національності, хто яку чужу мову знає. Були чехи, мадяри, поляки, словаки, і всіх відзначили національними кольорами на шапках і тим ладом також поділили на сотні. Українців, річ ясна, не могло бути. Деякі підішли під словаків, а решта — під поляків. Я, знаючи німецьку мову, пристав між німцями. Ми вже за дротами на одному місці, кормлять краще, та спимо в бараках. Полонених приводяли щодня більше. За кілька днів в табор начислив 10 000 військовополонених, і команда СПВ—5 відіслала кільканадцять сотень на їхню батьківщину, між ними й ті сотні слов'янських національностей.

Тоді в квітні 1945 р. останній раз я бачив друзів із колишньою 2. сотні. Навіть рідним словом попрощатись не могли. Вони мовчки відходили, а мене безмежний жаль отортав. Я, сам між німцями скритий, під німецьким прізвищем, може, з 8 таборів на терені Німеччини з різними гіркими пригодами перейшов. З останнього табору у Франкфурті над Одрою за другим разом пощастило — в жовтні 1945 р. втекти, і по двох місяцях тяжкої мандрівки я привітався в Австрії з моїми батьками.

Лист до молодшого друга

Ти дивився в поважне, хоч усміхнене обличчя Твого батька і пробував відчитати нашвидко намазані на стіні вагона слова, слова, що були змістом життя Твого батька, слова, що були змістом життя тих тисяч, що разом з ним одягли сірий однострій, слова, що від віків є змістом життя людей Твоєї нації...

Ти не плакав теж і тоді, хоч Ти знов, що Твій батько Тебе залишає. Не плакала й Твоя мати, хоч, може, її серце вже і тоді передчуvalо те, що мало статись за рік.

А за рік я стрінув Твого батька ще раз. Він був уже у військовому однострої, і ми, розіїджаючись в два протилежні боки, махнули собі лише руками на привітання. На привітання, сподіваючись, що внедовзі знову побачимось... На жаль, за декілька тижнів пізніше Твій батько, якого Ти не бачив вже від того липневого дня минулого року на залізничній стації, — не повернувся. Він не повернувся з-під Бродів, так, як не повернулись тисячі його друзів.

Подумай, мій молодий друг: не лише Твій батько, але тисячі батьків, братів, синів не повернулися. Не повернулися з-під Бродів, з обложенного Тернополя, з-під Кам'янки, з-під Лопатина, з-під Банської Бистриці, з-під Фельдбаху... Все це були друзі-товариши Твого батька, все це були батьки, молоді сини, брати... Вони йшли з Турки, Станиславова, з Добровілян і Дуліб, з Криворівні і Грибович, зі львівського Замарстинова і з стрийських Ланів. Вони йшли до Дивії, щоб словнити роками, десятиліттями мріяну мрію про холодний метал зброй в українських руках, вони йшли, бо вони хотіли нарешті почути залізний ритм кроків українського регулярного війська, вони в уяві чули гук наших важких гармат, клекіт наших кулеметів. Вони йшли, бо вони знали, що їх кров'ю й потом, разом з кров'ю й потом їх братів, вояків Української Повстанської Армії, буде збудоване те, про що мріяли покоління. А як вони навіть не доживуть того, — то й що ж?

Вони йшли, ці сини галицької землі, і стрічали в рядах дивізії своїх друзів, своїх братів із Харкова, з Київа, з Одеси. Ах, не думай, молодий друге, що те, що я пишу Тобі, це лише звичайні патріотично - соборницькі фрази. Ні, знай, що в цій галицькій з назви дивізії зустрілись сини всіх українських земель. Я добре тямлю вояків волинського легіону, ніхто з нас не забуде командинира важкого артилерійського дивізіону майора Палісенка, що закінчив своє вояцьке життя на підбрідських ланах, в очах наших матимемо завжди смерть хороброго сина Наддніпрянщини сотника Залеського під Фельдбахом, того самого, що не один бальшевицький танк вислав чортові в зуби. Хто з тих, хто знов у козака, поручника Постполовського, одесита десятирічника Стасенка, що лежить разом із шісткою своїх товаришів у братській могилі недалеко від замку Гляйхенберг, коло села Гнас у Штаєрмарку, — забуде їх будьколи?

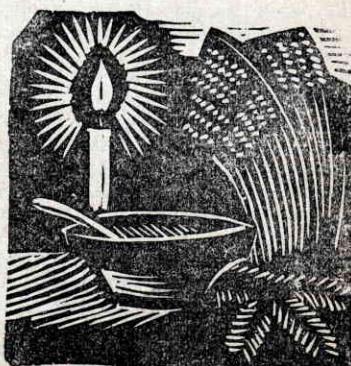
Бачиш, всі вони. і ті з старшого вже сьогодні покоління, і ті, молоді, що мали тоді, коли йшли до дивізії, стільки ж років, скільки Ти тепер, — ішли не для себе, йшли не для еполет, відзначень, парад, вітань після перемоги, — вони знали, що за зброю, яку їм дается, треба буде дорого заплатити. Ми не йшли до дивізії по те, щоб заощадити поту й крові військової служби вам. Нема нічого в світі більш гордого, ніж іти служити своєму рідному краєву зі збророю в руці, і тому цього обов'язку ми не хотіли й не хочемо вам заощадити. Ми йшли, бо ми хотіли, щоб ті, що мали тоді лише шість чи сім років, щоб ті, що сьогодні мають лише шість чи сім років, — не мусіли одягати чужої уніформи.

Ви маєте прийти по нас, або юні відійти піти разом з нами. Ви, ті, що мали тоді, коли ми носили зброю, по шість і сім років, і ті, що мають стільки ж років тепер. Ви приайдете по нас, вони прийдуть після вас, і так буде завжди, — доки приходитимуть на світ сини, і доки правдою будуть слова, що «краще вмерти стоячи, — ніж жити на колінах!»

Сьогодні, в святочний різдв'яний час, коли і в Твоїй рідні, на далекій від Рідного Краю другій півкулі земній, і в рідні тієї сивої пані (пам'ятаєш її з табору? Це та, що жила з доночкою в сусідньому бльоці), що її двоє юнаків, гордість її життя, не вернулися з-під Бродів, і в хаті Твого друга в Аделлайді, в Австралії, чи може, в Буенос-Айрес, — коли в цей різдвяний час запалають різдвяні свічки, і коли знайомий родинний круг засяде до Святої Вечері, — на кожному столі повинне лішицись одне порожнє місце, одна порожня тарілка. Це буде місце, що його кожна українська хата, кожна українська родина має лишити вільним для українського воїна. Українського воїна, Твоєго Батька, чийогось Сина, чийогось Дружини, чийогось Брати, Це місце для тих, що не пошкодували свого життя під Бродами, в Чорному Лісі, в повстанських рейдах, в лавах Дивізії, в рядах УПА, — в рядах українського війська.

Твоїм, якраз Твоїм обов'язком є поєднати сьогодні, щоб не забули при святковому столі про українського воїна. Я знаю, що Ти цього не занедбаєш. Вірю в це і здоровлю Тебе з Різдвом Христовим.

Твій старший друг

А. Ліщина (Канада)

АНІЧКА
(Спомин)

Я був вояком тринадцятої сотні 31. полку. Зараз же по приїзді нашої сотні з Нойгаммеру на Словаччину ми заквастирували в селі К., коло містечка Раець, на захід від Жіліни.

Словаки, побачивши нас у німецькій уніформі, спочатку поставилися до нас стримано, але почувши нашу пісню та поговоривши де з ким із наших хлопців, змінили своє ставлення до нас. Найважливіше було те, що вони довідались від нас, що ми є також проти німецького режиму та проти Гітлера, якого вони ненавиділи. Зате всі словаки беззастережно симпатизували «русським». Надходящих «русів» (так вони називали союзників) вони вважали за своїх спасителів і визволителів. Для словаків було дуже дивовижним, що ми, вояки-українці, однаково ненавидимо німців і «русів». Отже ми між словаками мусіли поводитись дуже обережно.

Це було наприкінці 1944 року. В Словаччині діяла тоді місцева партизанка, що перебувала під командою досвідчених у партізанських справах советських старшин. Ми дістали наказ без зброї нікуди не виходити. Були чутки, що багато німців попропадало, головне, вночі.

Було це в грудні 1944 року. День був хмарний, коли ми вранці, по сніданні, вирушили в поле на вправи. Тільки ми вийшли з села К., як почав падати дощ. По двох годинах наших вправ ми всі промокли до нитки. Треба було перервати вправи та повернутись до села. Як тільки ми прийшли до школи, де стояли постоем, то довідалися, що на нас чекає вже наказ. В ньому було сказано, що в недалеких горах з'явилися партизани, і ми негайно маємо вирушати проти них. У скорому темпі одержали ми обід, а потім зброя, та вирушили в гори.

Холодний грудневий дощ лив, наче з відра. А ми йшли горами, лісами аж до пізнього вечора. Мій найкращий товариш із сотні, стрілець Дмитро, родом із з села Заріччя на Делятинщині, несе «емге» та ще й смісться, кажучи, що це він як у половину йде. Це був вояк неабиякий. Він іще з першого складу Дивізії, перейшов Броди і любив воювати. Нераз він мені говорив, що всяку працю треба насамперед полюбити. І як вправи в полі часом були рухливіші (або, як ми звичайно між собою говорили, давали нам у задок), то Дмитро потім усе радів, кажучи, що це є справді по-військовому. В першому складі Дивізії все саме так було, — казав Дмитро.

Вже давно темна ніч покрила словацькі гори, а дощ падав без перестанку. Ми все йшли та йшли. Партизанів ніде не було. Не знаю, корта то була вже нічна година, коли ми прийшли до якоїсь напіврозваленої шпти, що стояла на вершику голої, безлісної гори.

Час минав швидко. Минули вже перші дві години, і прийшла черга на нашу групу йти вартувати. Коли ми відходили на зміну, то на сході вже рожевіло. Звідти, з України,

надходив день. Ми змінили стійку, що стояла найдалі від шпти. Навколо був густий молодий ліс, через який перебігала доріжка. Коло неї стояли ми обидва з Дмитром на стійці. Говорити не було можна, курити також. Ми мусіли замаскуватись і стояти тихо. Коли ж би хтось переходить стежкою, то ми мали його обеззброїти й привести до сотні.

Командир стійки зник між корчами лісом. Надходив день. Було досить добре видно. Дощ падав далі. Я сильно змерз, і мені почало ставати нудно. Тому я стиха почав наспівувати.

— Тсс, — прошипів із притиском Дмитро, — хіба не чуеш, що хтось іде?

І справді, з правого боку, від стежки було чути легке чалапання. Спочатку тихіше, а пізніше —, щодалі голосніше. Доріжка мала маленький закрут, і з-за нього нараз вийшла дівчина, молода й гарна. Заки я встиг зорієнтуватись, Дмитро крикнув: «Стій! Руки вгору!» — і Дмитрова рушниця висунулася з-за корча в бік дівчини, що нерішуче й повільно підняла руки вгору.

Я вийшов на стежку проти дівчини, щоб зробити ревізію. Перед мною стояла молода, гарна, як спілі осінній овоч, дівчина. На ногах вона мала німецькі військові черевики і була вся загорнута в плащ ясноблакитної барви. На голові мала велику літню хустку кавового кольору. Я запитав її:

— Ви є партизанка?

— Так, відповіла різко й рішуче.

— Маєте зброя?

— Ні, — відповіла.

У плащі не було нічого, тільки хусточка. На плечах, накритих хусткою, мала малий зручний наплечник, на якому був вибитий червоний хрест.

— Санітарка? — знову спитав я.

— Так, — відповіла дівчина.

В наплечнику справді були різного роду ліки й бандажі. Я дозволив дівчині опустити руки і попросив розщіпнити плащ. Дівчина виконала мою вимогу. На грудях у неї я побачив трохи більшого розміру хрестик на гарній біленській стрічечці.

— Ви комуністка? — спитав я.

— Ні, я словачка, — відповіла вона знову різко.

— Так, я знаю, що ви словачка. Але тут, у цій вашій Словаччині, діють тепер партизани під командою комуністів. Отже, ви, як партизан, є комуністка.

— О, ні. Я не комуністка, я є словачка і замагаюсь за вільну Словаччину, — відповіла вона твердо й рішуче.

Варто було подивитись на неї в той час. Мені пригадались мої рідні при-

карпатські ліси, в яких також і наші дівчата-героїні змагаються за вільну Україну. Я підійшов до Дмитра і сказав їйому:

— Слухай, Дмитре, ми відпустимо цю дівчину. Хай вона йде туди, куди її призначено йти. Вона санітарка, і певне, спішить до хворих або поранених.

— Добре, — відповів Дмитро, — але як про це дізнаються німці, то що тоді з нами буде?

— Нічого не буде. Ніхто цього не бачив, і немає чого нам боятись. Адже не можна віддати цю дівчину німцям.

— Хай буде. Роби, що хочеш, — сказав Дмитро байдуже.

Я підійшов знову до дівчини і запитав:

— Як ви називаєтесь?

— Анічка, — відповіла вона.

— Отже, слухайте, Анічко: Ми є українські вояки, і вам, словакам, бажаємо волі й щастя. Тому ми пускаємо вас. Ви можете собі йти, куди вам треба. Але пам'ятайте, якщо німці дізнаються про те, що ми вас пропустили, то нас порозстрілюють. Зрозуміли?

— Зрозуміла, — відповіла дівчина.

— Ну, то добре. Ви є вільні і можете йти.

— Дякую вам, — сказала вона, і усміхнувшись привітно звернула з дороги й зникла в лісі.

— Гарна, відважна дівчина, — сказав Дмитро.

— Бачиш, Дмитре, — мають і словаки своїх героїв. Коли б тільки Всешипній благословив їхню працю.

— З тебе священик був би добрий, а не вояк, — зауважив Дмитро. — Побачив хрест на грудях дівчини і вже зм'як, як змерзла картопля.

Внедовзі після цього випадку ми перейшли до іншого села, і відбувши згадану стійку і зразу ж перехід до села, були справді втомлені. Тому, побачивши досить чепурну господу, гарну дерев'яну хату з ганком, пішли туди.

Навпроти нас вийшла старенька словачка. Я привітав її та запитав, чи немає в хаті місця, щоб трохи відпочити.

— Худаци, вояци, — відповіла вона, — просимо, просим, — і відчинила перед нами двері. Ми ввійшли до кухні, а потім до досить багатої та чистої світлиці. Миття поскидали з себе свою верхню одіж та черевики. Увійшов старший віком господар, приніс нам воду, а господина поставила на стіл пряжене молоко та свіжий білий великий словацький хліб, який в них називається «крух».

— Ви мате глад, худаци, їжте, просим, — почала припрошувати господина.

Вона постелила нам також ліжко. Пойшши, ми знову попросили господину дати нам соломи.

Наше прохання задоволили, але на солому все ж поклали свіже рядно.

Помивши ноги, ми полягали і скоро заснули.

Як довго ми так спали, не знаю.

Було вже далеко пополудні, як нас розбудив вартовий підстаршина, жуччи вставати та збиратись.

Наше збирання добігало вже кінця, коли двері від кухні відчинились і на порозі станула... Анічка. Та сама, що її ми в горах затримали. Втомлена і трохи заблокована, але усміхна. Разом із нею прийшла ще одна дівчина, дещо молодша віком від неї. Я спокійно спитав:

— Ну, як вам дорога випала, Анічко?

— Добре, дякую, — відповіла вона.

Стара словачка була трохи збентежена, коли я Анічку назвав по імені. Але це тривало недовго. Увійшов господар з якоюсь іще жінкою, правдоподібно, сусідкою. Анічка точно розповіла, що з нею трапилося в горах, та як ми її відпустили, а не передали німцям.

— Це є наші вояци, — додала вона на закінчення.

Було застелено стіл і нас посадили за нього, наче своїх рідних. На столі з'явилось багато всякої їжі та пиття. Анічка сіла між нас, а її батько коло нас, і почали нас справді по родинному частувати. Старий господар колись теж був вояком. Було це в першій світовій війні. Побував він і на Україні. Знав такі місцевості, як Козова, Богородчани тощо.

Хто знає, як довго була б тривала ця гостина, але стук у вікно і свисток на збірку закінчили наше спрощеніє свято. Прощаючись з господарями, ми хотіли бути заплатити за гостину, але господарі почувались ображені і грошей ніяк не хотіли взяти. Стара мама Анічки на відході пригорнула мене та поцілувала в чоло, дякуючи за те, що ми не віддали її дочки німцям до рук. І поки наша чета відійшла з села, про наш ученик у горах з Анічкою все село вже знало.

Всі словаки мали нас за своїх воїнів, хоча не всі наші хлопці знали про ту подію.

Наслідком її було ще й це, що декілька днів опісля ми мали змогу стрінутись з братом Анічкою, який перебував тоді в словацькій партізанії. Він був недавно поранений, але вже вилікувався. Після довгої розмови з ним на тему московських «визволителів» ми розпрацались як друзі.

Коли прийшов час розлучатись, було трохи прикро іх покидати, особливо Анічку. Наша дивізія покинула Словаччину. В дорозі я розлучився з своїм другом Дмитром, що відійшов до іншої сотні. Опісля він загинув на фронті під Фельдбахом від російського гранатомету.

Коли Німеччина скапітулювала, я разом з іншими опинився в англійському полоні, в якому пережив прикрі часи на полях коло Белліарії під італійським сонцем. 16. жовтня 1945 р. нас перевезли на летовище коло Ріміні, де наш табір уже трохи стабілізувався. Навесні 1946 р. один мій приятель одержав листа з Словаччини, з Жіліни. Мені спало на думку написати до своїх знайомих листа. Десять три тижні я одержав відповідь. Писав старий батько Анічки. Він дуже тішився тим, що я ще живу. Писав також, що сина його немає вдома. Була також маленька

Ро-Ко (Австралія)

Мистецький успіх

(Правдива подія)

За сірими дротами, в сірих шатрах, проходили сірі дні. В одному кутку сотник Мик. оповідав вже другий рік при кожній нагоді про свої подвиги під Бродами, які сталися на протязі трьох днів. Я вже від першого речення міг докінчити його оповідання або просто передбачити кінець; але пошо забирати йому останню приємність?

Я лежав на ліжку та мильувався кількома «кільцями диму» з рештки цигарки, навіть не сподіваючись, що невдовзі прийде хвилина, яка піднесе мене до мистецької висоти, і як справжній мистець, збиратиму оплески, стоячи на сцені.

Прийшло це простіше, ніж наше звільнення з полону. В таборі організували «інтернаціональний фестиваль пісні». Нашу групу, що це складалася з тридцять й кількох старшин і підстаршин, запросили теж взяти участь. Диригент Гнатюк по довгих ваганнях упродовж двох днів, взявся організувати хор. Нас було мало, і він, спираючись на кількох випробуваних співаків, добирає решту — кого міг і хто мав охоту. Мене теж запросили підсилити його. Напочагу я дивувався, де він мене приділить, та він просто призначив мене до перших тенорів. Не тому, щоб у мене був тонкий чи високий голос, а тому, що їх було мало, а може, спо-

карточка від Анічки, тепла й ласкова. Вона писала те, що говорила їй мати, а саме: якщо я буду повертатись на свою Україну, то щоб обов'язково зайдов до них. Вони ж бо все виглядають мене, а особливо Анічка.

Діставши той лист, я не зміг відписати відразу. Не було за що коверту купити. Ті, хто був у Ріміні, знають, як воно там велося. Другий лист на Словаччину я написав аж пізньою осені 1946 р. Знову я одержав відповідь уже перед нашим Різдвяними Святами. Невеселий був той лист, і я мав сумні свята. Знову писав старий батько Анічки. Лист був надісланий аж із Братислави. Він писав мені, що все, про що я їм говорив про нових «опікунів», виявилось правою. Далі писав, що його син загинув влітку 1946 р. чесно, як вояк, з вою свого народу. Мати не могла пережити втрати свого одинака-сина й померла 10 вересня. Громада спровокає її величний похорон. Анічка немає дома, вона пішла слідами свого брата, — Кажуть люди, писав старий, — що вона тепер також є вояк. Я сам тепер вдома. Сиджу та виглядаю добрих людей. Таких, як ви були...

І я в ті Різдвяні Свята щиро молився в таборовій церковці. Молився за своїх рідних, за свого приятеля Дмитра, а також за того молодого словацького студента, що загинув за свою батьківщину. Молився я також за Анічку. І перед моїми очима ще й досі стоїть та горда, молода, гарна словачка, яка коротко, але певно відповідала мені: «Я за вільну Словаччину».

діваючись, що мій високий зріст поможет мені вище витягти.

Ми військовим кроком вийшли на сцену. Гнатюк схилив голову перед публікою і обернувся до нашої жменки. Роздав голоси, підморгнув і замахав руками:

«Брум-брум, брум-брум, О-ой, видно селооо... Ха-ха-ха-ха...» Диригент своїм універсальним голосом скаче від других тенорів через другі баси до перших, і де треба, допомагає, «підтягаючи», і все підморгує. Я й забув, що я, крім звуків, маю віддавати зміст пісні мімікою — тобто граю ролю в пісні, і треба при «ха-ха-ха» сміяtiesь, а диригент підморгуванням давав мені все знак до цього. Скінчили! Буря оплесків!

Гнатюк знов хилив голову перед слухачами. Я був незадоволений, що в такій веселій пісні забув сміяtiesь і був сумним. «Але хіба в полоні можна веселитись?» — потішав я себе в дусі.

Диригент обернувся до нас. Під носом роздав голоси, замахав руками: «Засяло сонце-е золоте-е...» — вступає марш. «Ко-за-че мо-ло-дий-ло-дий» — далі переплітаються голоси, а ще далі мені взагалі все переплелось, і я тільки відчинаю і замікаю рота, вдаючи, що співаю, але з нот, де не знав, як «тягнути», — то знову підсилював своїм голосом, де знав на сто відсотків, що не пошкоджу справі доброго імення нашої славної пісні. «Іди!!!» — увірвав енергійним рухом Гнатюк. Оплески шаліли в залі, як стихія в степу. Гнатюк похилив голову й опустив замахані руки перед глядачами. Я був більш задоволеним, бо тепер я бодай добре «трав свою ролю» співав. Навіть сувере вухо диригента не зловило фальшивого звуку. Він знову обернувся до нас і підморгнув. Зпачть, добре йде. Я засміявся тихцем.

«Гей-гей-гей», підемо до дібрви...» — загуло в зали. Гнатюк відвернувся від нас і затягнув сольо: «Чудові, гарні пісеньки...» Ми бачили тільки його руки, закладені назад. Пальці його, ворушачись, показували нам, як співати.

«Гей! Гей! Гей!» — повільніше стихає пісня і щезає в найдальшому кутку.

Оплески не втихають. З чола Гнатюка ллеться останній піт, але він задоволений успіхом. Робить довгий поклон подяки перед набитою залею. Заля гуде — біс, біс, біс!... і стихає. «Чи є в світі де царівна...», «Гандзя-рибка...» Шкода, що тут нема жінок: наш подвиг був би ще більший, — приходить мені через голову, — якби ще була бодай одна Гандзя... «Гандзя-молодичка» — тихче. Ще один довжелезній оплеск, і ми військовим кроком сходимо зі сцени. Хоч оплески не втихають, більше не співаемо, бо наш репертуар викінчився.

Шкода тільки, що Гнатюк не дав мені якусь партію з сольо. Успіх був би, напевне, той самий, — думаю. Але кожний мистець має скромний початок, — потішав себе.

Я. Терлецький (Німеччина)

Тактичні міркування артилерійського обсерватора

Принципові завваги

Цю мою розвідку повинен я був затитулувати прийнятим звичаем «спогади артилерійського обсерватора». Не зробив я цього тому, що властивим моїм заміром є не споминати, а показати не-артилеристам, скільки вони втратили, що не були при артилерії. Твердження: «піхота — королева зброй» — є звичайною безпідставною пропагандою, видуманою на те, щоб поістити чимсь бідних піхотинців та затушкувати той сумний факт, що вони якраз при піхоті.

Кожний піхотинець, що себе хоч трохи шанує, вважає за свій обов'язок, оповідаючи власні, дуже цікаві висні переживання, згадати теж і про артилерію, точніше кажучи — згадати, що власне артилерії в рішальному моменті не було. А навіть якщо артилерія була, то вона била виключно по своїх. Я не перечу; кожна людська річ є недосконала, і я завжди, знаючи своїх, на обсерваторійному пункті відповідно ховаюся в діру, але ж буває, що деякі стрільни долітають теж і до ворога. Зрештою, навіть якщо власна артилерія б'є по своїх, то завжди ще існує можливість, що на тому терпить сусідня сотня, яка в останньому часі діставала країці квартири, отже добре їм так!

Було дуже неприємне почування, як наша батерія перший раз наблизилась до фронту. Всі знаки на небі й на землі вказували на те, що ми, якщо вже не в першій бойовій лінії, то не далі п'яти кілометрів від неї. Цей факт мене дуже непокоїв, оскільки я був переконаний, що коли засяг наших гармат виносить $14\frac{1}{2}$ кілометра, то цілком зайвим є під'їзджати до фронту близьче, як на вище згадані $14\frac{1}{2}$ кілометра. Наша теперішня поведінка перекреслювалася цілковито всі мої стратегічні міркування, і я починав поволі жалувати, що свого часу дався витягнути з кукурудзи.

Годинник показував пів до другої, а крім того, я їхав на сивому коні, що разом не ворожило нічого доброго. Фактично, наближається до мене післанець: «зголосіться в командира дивізіону».

Мое перше доручення.

В командира дивізіону я одержую дуже скомпліковане доручення для артилерійської підтримки піхоти, гарно пояснене на мапі, і наказ зараз забиратися з тим дорученням до призначеної частини піхоти. Пакую до торби кавалок хліба і, з поденервовання певно, щіткою до зубів, забираю з собою двох радіотелеграфістів, які не мають зеленого поняття, як із своїм апаратом обходитись, і йду.

Ідемо через мале містечко, знане під назвою Фельдбах. Тубільців майже не видно, як на злість, і нема в кого запитатись, де стоїть ратуша, в якій мав на мене чекати зв'язковий з піхоти. На ратушеву вежу, як на дерев'якову, я з обережності не чіслив, комбінуючи, що її вже був час підрілити...

Мого зв'язкового з піхотою стрінув я, однак, припадково на вулиці, розпізнавши його по перестрашеному вигляді та наглих вибухах радості, коли він побачив артилериста. Із собою мав він двоособовий мотоцикл. Через те обидва радисти мусіли зачекати на краю містечка, а мотоцикліст мав возити нас на рати. Я сів перший. Волів би справді сісти останній, щоб подивитись, як та ізда через підозріло одвертій терен дозвіжено в двісті метрів буде виглядати, — однак не випадало. Я був переконаний, що нас на місці змете страшлива сальва з 50-ти скорострілів, але чомусь на нас ніхто з ворога не звернув уваги, ігноруючи в образливий спосіб. Мотоцикл щасливо перевіз мене й мій штаб до напіврозваленої хати, під самим носом фронту, де коло 50 піхотинців провадили блажене життя, ріжучи місцеві свині. Це мене трохи заспокоїло, але, як зараз показалось, я мусів, на жаль, підійти ще близьче до бойової лінії, бо звідси не було нічого видно, якщо не числити курей на подвір'ю та образів на стінах. Підійшли ми ще близьче, де також була хата (а в середині два рази стільки піхотинців, як у попередній, з тією різницею, що ці свині не різали, бо вже не було). Остання свиня два дні тому перебігла до ворога. Відомо, свиня — свиню.

Почався цирк, відомий популярно під назвою наладнання радіового зв'язку з вогневим становищем батерії. Як я згадував, обидва члени радіової ланки мали доволі замрячене уявлення про властивості радіокомунікації, і їхні зусилля, що їх широти ніяк не заперечую, полягали на: а) віднайденні затишного місця, б) поставленні антени з особливо для тієї цілі принесених рурок, в) крученні всіми гудзиками в апараті нараз, та г) безпереривному повторюванні фрази: «тут Ніягара, Магомет зголоситься... тут Ніягара», і т. д., що зовсім не мало значити, що вони кличуть Магомета на поміч для наладнання зв'язку, а було лише зашифрованням перед ворогом наших властивих замірів.

Зашифрування перед ворогом було, зрештою, зовсім непотрібною річчю, бо виявилося, що ворог, як також наше вогневе становище, нас не могли чути. Не взяли свіжих батерій. Батерії (не гарматні а такі від радіо) зужилися ще на попередньому посту для слухання музики.

Ми почали поволі приготовлятись до відходу назад, однак, як на злість, командант сотні відкрив якусь можливість порозумітись через численні штаби при помочі телефону. І фактично, — що дріт, то дріт, за хвилю ми мали чудове сполучення. Я вже закотив рукави і, щоб надати собі вигляду рутинованого обсерватора, поплював у руку та зачав скоро видумувати якусь безпечну команду, яка не стягнула б мені стрільна на власну голову, коли виявилось, що це була фатальна помилка, і я маю сполучення лише до другого обсерватора, який так само думав,

як я, і почав був передавати мені команду. Не лишилось нам нічого іншого, як звинути інтерес. По дорозі забрали ми в першій хаті кавалок свинячої ноги і одну живу курку, та пішли назад. Я думав інтенсивно над якимсь правдолідінним викротом, а радисти були зайняті заспокоюванням курки, яка голосно кудкудакала, і так нам дорога назад зійшла скоро та приемно. Викрутися я в геніальній способі, доказавши, що з призначеною місця нічого не було видно, і що взагалі, тактично беручи, артилерія там не мала ніяких можливостей. Обидві сторони розійшлися в мирі, і так мені минув перший день на фронті.

Міг би хотісь запротестувати, що такий самовільний відхід із призначеною місця — неможливий. Артилерійський обсерватор має дуже свободну руку у вишукуванні свого місця, з якого він міг би виконати своє завдання. Артилерійського обсерватора піхотинці дуже шанують, і кожний пересічний командир батальйону діється легко водити за ніс та вірити в найнеправдолідінні аргументи, коли йому лише обіцяти підтримку артилерії. Командир артилерійського дивізіону не знає, що там діється напереді, і як там виглядає, а його відомості полягають на інформаціях від обсерваторів. Отже, його також можна водити за ніс. Треба тільки вміти.

На ідеальному обсерваторійному становищі.

По тижневі мого фронтового досвіду я вже знат, що і як, і на одному обсерваторійному пункті, який я вважав за особливо догідний під оглядом безпеки та провіянту, рішив лишитись довший час. Я розпочав відповідну рекламову акцію за важливий мого становища, маючи бажаний успіх.

Це ідеальні становище містилось на горбку понад Фельдбахом, на крилі нашої дивізії. Горбок домінував над містечком, а далі було видно, вглиб долини, річки, перебіг фронту і багато-багато інших речей. Тим разом мав я з собою штаб складений з сімох людей, телефоністів, обсерваторів, і що там іще звичайно буває.

Перша річ — розбудували ми відповідно глибоку яму, ідеально закриту перед ворогом, і з неменш ідеально закритим доступом. Головна наша база містилася в поблизькій опущенній хаті. Відразу один з-поміж штабу дістав доручення оглянути живий інвентар, що рохкав і квакав довкруги хати, другий мав неменш важне завдання зробити інспекцію пивниці

з мостом. Решта, очевидно, обсервувала, як це на обсерваторійний пункт пристало. Один — ворога, а другі, — чи хто з вищої команди не надходить. Стріляти, зрештою, не було чим, як на кожну гармату припадало по півтора набоїв.

Другого дня нашого побуту з'явився перший літак. Літаки, як відомо, є зовсім зайва річ і служать до того, щоб їх зістрілити, що є дуже тяжко. Значно легше є — не зістрілювати їх, а сховатись. На того літака стріляли, але його не зістрілили, що було доказом, що ми поступили правильно, ховаючись до ями. Потім виявилося, що тобув наш літак, і ми таки не зробили правильно ховаючись до ями, — але хто це міг знати?

Наша яма і прекрасний вид, що ми з неї мали в сторону ворога, набрали скоро популярності, і до нас почали приїздити в гості різні командири. Найгірше було те, що чим вища ранга, тим такий командир певніший, що йому нічого не станеться. Тому теж жаден не ховався до ями, хоч ми примістили велику вивіску з написом: «увага, небезпека, ворог ба-чить!», один навіть приїхав автом. Очевидно, що все були піхотинці без найменшого почування тактичних нюанс, що можна, а що ні. Півгодини по кожних таких відвідах мусили ми лізти до пивниці, бо потрапляли під ворожий обстріл. Це було нудно, бо я квасних овочевих соків не люблю, а в пивниці більше нічого не було. Властиво, були ще миши, що повинні були сидіти тихо, як миша, — однак, були невиховані і цілком тихо не сиділи.

Одного дня знайшли ми в околиці їжака. Відкрив його я особисто в той спосіб, що сів на нього. Це не було приемне, але зате їжак виявився симпатичною худобою, відразу освоївся і був дуже смішний. До нашої менажерії зачислювали ми теж одного індика, якого ми рішили не різати.

Час до часу приїздили до нас «з долини» з вогневого становища, з провіянтом та новинами. Ми мали справді телефонічне сполучення, але його не вільно було вживати, що зрештою не було дивне, бо ми мали гармати, і з них не вільно було стріляти. Раз повідомили мене, що мій кінь, який вів лініве життя при вогневому становищі, втік. Я був з того надзвичайно вдоволінний, бо то було злосливе звір'я, яке за кожним разом, коли я на нього сідав, старалось мене вкусити. Маю надію, що його зловили в якісь іншій батарії чи сотні і з'їли.

В нашій хаті була теж лазничка з ванною. Водяниги справді вже давно не функціонували, і навіть не було куди на це післати зажалення, бо бурмистра забрали до Фольксштурму; але води можна було зігріти в банку, і в той спосіб скористатися з цивілізації та комфорту.

Якраз стояв я у ванні, по кістки в окропі, температурою 18° С, і підсвистував із вдоволенням «вліз котик на плотик», коли приїхав командир полку, знана «плюсюшка». Як людина опанована та зрівноважена, не люблю нервових і стараюсь назагал уникати сцен. Тому теж перестав я хлюпатись і свистати, та жду. Головна річ — кожне лихо перечекати.

Через двері чую, як мій помічник пояснює докладно, де то я тепер є. Бреше знаменито. Я сам не вірю, що я тут, а не там, де він каже. Вкінці робиться мені зимно, бо на дворі ційно квітень, а в лазничці не палено. Однак вийти не можу, бо треба бути консеквентним. В наслідок тієї консеквентності дістав я катар.

Почекав я ще солідно, ще тиждень, коли надійшов Великдень. Зробилось нам сумно самим на горі сидіти. Там десь на вогневому становищі наші друзі втінають добре речі, а ти тут іж свинину, і більше нічого нема. Переїлась нам та свинина. Курей чимраз тяжче було зловити, знали хіба, що іх чекає, і на жадне «ціп, ціп, ціп» не давались набрати.

На другий день свят, нас змінили, і ми поїхали на долину до батарії. Нас святочно привітали, панував святочний настрій, і взагалі було дуже приемно. Ще ми добре не зачали відпочивати, коли настала капітуляція, і зробився мир.

Де ви були, як ми втікали?

Артилерія дісталася неймовірне завдання крити відворот. Це було цілковито нелогічне, бо власне піхота є для того, щоб нас крила, а не ми їх. Ми можемо їм, щонайважче, підпомагати нашим вогнем. Крім того: «відворот» — таке несимпатичне слово, не кажу вже про «криті». Протестувати ми, очевидно, не могли, бо наказ наказом, а крім того, заки ми оглянулися, то, крім нас, вже більш нікого не було.

Зачали ми крити. В страшному темпі спакували ми свої манатки, позапрягали коні, і вій! Коні стояли на висоті завдання і тягнули щодуху. Недарма мали такі великі голови — знали, про що йдеться. Піхоти ми, однак, не дігнали. Зайнляли ми наше останнє становище. Перед нами нікого нема, за нами нікого нема, тільки сонечко гарно і тепленько світить, а на дворі мир. Полягали ми в травицю і крили так відворот до вечора. Під вечір надіїхав на мотоциклі вістун і передав наказ чимскорше перестати крити, бо невдовзі мають висаджувати міст, а ми маємо через нього ще переїхати. Переїхали ми обережно через той міст, щоб він нам не вибух під ногами, і прилучились до загального відвороту. Гармати залишилися ще перед мостом, і так ми перестали бути чесними артилеристами, змішані з сірою піхотинською масою.

Зразу пригадалось мені з «Лиса Мікити»: ...«все що гавка, вие, квака...» — чи подібно. На дорозі — рябий натовп, що тягне щодуху вперед, ніхто не знає куди, коби лише далі, на захід. 80 %, очевидно, недобре навіть орієнтувалося в сторонах світу, але якось щасливо трапилося, що фактично перли всі на за-

хід. Поперли й ми. Вози їдуть в чотири ряди, хто моторизований, клене, що йому заваджають, старається обійтися боком і кігчить свою моторизованість в рові, а піхотинці іржуть з захоплення. Хто має коня, садить напоперець полями. Коби скорше, коби дальше. Виявилось, що ми не були так дуже позаді, а радше посередині. На п'яти нам ніхто не наступав, так ми собі поволеньку цюпаемо. Віз, на возі наші маєтки (я особисто мав повний рукзак брудної білизни), при дишлі миршава конина, а ми за возом. Я вже сам добре не знаю, хто був властиво «ми»; було нас кілька та й все. Знаю тільки, що ти не були наші, а якісь із постачання, чи щось тим подібне.

Тягнулись ми так два дні, я моцю жалував за своїм конем (тим, що його з'їли), коли почався напереду нас рух. На дорозі стає чимраз тісніше. Вже їхати не можна. Мусів я забрати свій наплечник з воза і пішов довкруги полем. Виявилось, що то були західні альянти. З двома танками. Добре, що танки були з солідного й грубого заліза, бо інакше були б їх по кавалку розібрали на пам'ятку. Помацав і я собі танк, копнув когось, що став мені в глоті на ногу, і пішов дальше.

Зараз за тими двома танками наліз я на половину мосії батарії, яка напучнявала до доброго батальйону, з причини лінівих піхотинців, які не мали возів, або, щонайбільше, два на сотню, і через те тримались нас. Між своїми було приемно, десь навіть знайшовся якийсь кінь для мене.

По недовгому часі дотяглись ми до т. зв. «Свинських Альп». Свинські не тому, що були нам по дорозі, а тому, що так називалися. Пам'ятаю їх добре тому, що ми переїздили вузькою стрімкою дорогою вночі, і було темно, а крім того, там я загубив свій плащ. Це мені перший раз в житті таке сталося, що я загубив плащ, і тому був я злив. Назагал пе-реїзд був надзвичайно тяжкий, але при тому траплялися випадки геройства; знаю навіть тут одного колегу, який за кожним разом оповідає, що його частина перевезла цілу полеву кухню, і лише комін по дорозі гільячча обірвало.

З'їхавши на долину, ми з нашою половиною батарії, плюс численні добровольці з піхоти, поїхали трохи іншою дорогою, як головна течія, і заїхавши на толоку якогось статичного бавора, почали двоведений відпочинок по альпіністичних трудах. Де то було, точно не знаю, бо ми мали не мали, знаю тільки, що бавор, якби міг, то нас з'їв би живцем, тільки що нас було забагато, а крім того, були всі дуже озброєні. Якось так було, що по дорозі лежали копії покиданої автоматичної зброї, «панцерфавстів» та іншого, в мирний час зайдового барахла. І йде один з другим, бере того на віз, кажучи, — ану ж придається, хоч бідна худобина воза ледве тягне.

Від того бавора навчився я теж більшої кількості бридких слів, які він, вважаючи їх, видно, за способ міжнародної дипломатії, повторював, виходячи регулярно що дві години — подивитись, чи ми є, чи нас вже нема.

Кожному слово

У відділі «Кожному — слово» міститься — листи наших читачів, які стосуються актуальних для нас тем. Матеріал, поміщений в цьому відділі, не завжди мусить бути виявом поглядів Редакції «Вістей», і міститиметься порядком дискусії.

ЩЕ РАЗ ПРО ДІВІЗІЮ

Скільки разів на сторінках преси й на сторінках нашого журналу порушувалось справу Дівізії! Були статті, які більш або менш прихильно намагались розв'язати такі проблеми, як концепція творення Дівізії, існування Дівізії, її участь у боях, політичне значення Дівізії, ставлення українського загалу до неї, Дівізія і визвольна боротьба українського народу, Дівізія і концепція легіонової політики, а потім цілій ряд інших можливих проблем, звязаних з існуванням Дівізії.

Ta цікаво, що в усіх цих публікаціях самі дівізійники, як найкомпетентніший чинник у справах Дівізії, мало про ті речі писали. Безумовно, всюди в статтях підкреслюється факт, що тисячі поспішили взяти зброю до рук, як доказ життезадатності нації, що цей факт є наслідком виховання молоді на легенді українського збройного чину тощо, а тепер, поруч усіх цих признань, кожний, хто порушує цю проблему, ставляє свої міркування, очевидно, особисті, дуже часто вживаючи вислову «ми», наче б це не тільки його думка, але ще чиясь. Читаючи всі ці публікації, я забажав в оцих рядках освітлити справи з такого боку, з якого я підходжу до дівізійних проблем. Вільно мені мати думку, що такий підхід є зовсім правильний.

По відпочинку рішили ми зробити легку розвідку, куди б нам найкраще було іхати. Почуваючись менш-більш як Мойсей, казав я запрягти один віз, на той віз заладовано одного візника, потім сів я і ще один колега по фаху, тобто артилерист. Візник був, правдоподібно, з моторизованих частин, судячи за його способом їзди, і ми мало не дістали морську хворобу. Мимо нас пройшли тихо, мов духи, панцерні вози, і це мене дуже дивувало, бо відомо, що того роду середники львівської роблять з бляхи, яка повинна б тарахкотіти. Панцерні вози з картону вживають тільки на вправах, але тоді вони не їздять, а їх носять. Зрештою, це мене не обходить, бо я не є з панцерних відділів, і в мене засадничо моя хата з краю.

Не знаю, як ми вже довго їхали, коли на краю якоїсь оселі стоять кілька правдивих живих англійців. Спочатку мали ми замір вивісити білу хоруговку, але ніхто не мав чистої хустинки. Обійтись, однак, і без того, тільки що не могли ми ніякою людською мовою з ними порозумітись. Це ще не були теперішні часи, де кожний з нас так добре говорить по-англійському. Все таки не було аж так зле, бо вони нас справді

Факт створення Дівізії — це, безумовно, наслідок величного хотіння бездережавної молоді взяти зброю до рук для продовження визвольної боротьби нашого народу. Цього ніяк заперечити не можна. Не погоджується, що надії цілої Дівізії розвіялись, коли німці, вже після її створення, зайняли становище, що вони української армії творити не думають. Я знов особисто ряд романтично настроєних молодих людей, чия фантазія сягала далеко поза межі дійсності, але знов я також людей, що від німців нічого не очікували, і для них ставлення німців не було жодним розчаруванням, а навпаки, — безперервна свідомість факту, що зброя в наших руках, ніколи не зменила їх ентузіазму.

Не треба писати, про що думали старшини й вояцтво Дівізії, бо це ясне: ідеал боротьби за здійснення Української Самостійної Соборної Держави був єдиний для всіх.

Прийшли Броди, потім Фельдбахи, потім капітуляція й полон. Виринуло на еміграції питання ставлення українського загалу до колишніх дівізійників. Наше громадянство було зароджене за те, що воно заплямувало Дівізію тавром коляборантів. Та моя думка на ту справу — інша. Мені є відомо, — і, сподіваюсь, усім дівізіонерам, як також і тим, що плямували, — велике захоплення й зворушення всього українського загалу під час творення Дівізії. Ставлю собі запитання, — як же це? Протягом кількох місяців ті самі люди мали змінити свої погляди! Маю враження, що особливо в Німеччині витворилися такі обставини, які казали від-

не розуміли, але ми їх не розуміли зазе також. В кожному разі, ми розвідали, що вони там є і правдоподібно мають замір нас роззброїти. В міжчасі надягнула решта возів, і ми почали процедуру роззброювання.

Назагал неприємне почування — роззброюватись. Тратите рештку репскуту до себе самого, не кажучи вже про цілком вартісне умебльовання з заліза, яке можна було, напевно, як старий метал, за добру ціну збути. Англійці дещо дивувались, як із возів почали викидати неймовірні кількості зброї — випадало по щось із два скорострілі та три машинові пістолі на рило. Вікінги виїхали ми з другого боку села з порожніми возами і по недуже довгому часі, легким трабом, долучились до других.

На тому тактичні міркування артилерійського обсерватора мусять, очевидно, кінчатись, бо йому, як роззброєному військово полоненому, не вільно було більш нічого обсервувати.

штовхнути колишніх дівізійників, але симпатії українського загалу були, безумовно, на нашому боці, так, як вони є й сьогодні. Не хочу находити прикладів, якою великою симпатією того ж загалу в Німеччині тішилися дівізійники, бувши ще в полоні, на терені Великобританії.

Не заперечую, що були є окремі люди, які ще й нині на Дівізію «вішають собак», та це їм вільно: вони мають на це право, і я на них не думаю накидатись. А були й такі, які горвали, щоб перекричати власне сумління, яке не давало їм спокою на згадку, що коли інші кривавилися, вони ховались за їхніми плечима. Український загал ставився і ставиться позитивно до Дівізії, і ніхто не заперечує нам місця на шляху Визвольних Змагань нашого народу, і не треба в дальшому над цим дискутувати.

Тут із повною пошаною й визнанням схилью свою голову перед старшою генерацією нашого вояцтва, яка брала участь у перших Визвольних Змаганнях та в лавах вчорацької Дівізії. Проте хочу ствердити, що вони — вже в поважному віці, і тому зброю передали таки нам, і тим самим тут, в еміграційних умовах, військовою елітою є вояки 1 УДУНА. Вона майже цілком перебуває на терені Великобританії. Наслідок її присутності — це зразково зорганізоване громадянство того терену, як також величезні досягнення, в яких з молодої еміграції жодне скupчення не може дірвінитись.

В дальшому ви зустрінетесь із зақидом, що формування Дівізії не було закріплена таким політичним актом, який висловлював би передумови боротьби, тобто, коротко кажучи, показував би, за що маемо боротись. Коли кажемо «а», то маймо відвагу сказати й «б». Ситуація, в якій творилася Дівізія, не вимагала жодних обіцянок, бо 1943 рік — це був уже рік німецького відступу на всіх фронтах. Питання, яке нам часто згадують, було б актуальне в 1941 році. Але в 1943 році воно не мало жодного значення для нас і було непотрібним. Це визнають навіть противники концепції творення Дівізії. Але тут треба сказати «б». Коли б німці нам обіцяли те, чого ми повинні були домагатись, то, на мою думку, було б вже запізно перерішити справу на користь для нашої сторони.

Третій Райх валився і йшов невпинно до свого кінця, так що зміна його політики на користь України була б залишилась без успіху. Помилки 1941 року 1943 рік поправити не був у стані. А в наслідку — ми б таки опинилися на еміграції з тавром коляборантів, усі поголовно.

Неправильним є цілковито, пишучи про легіонову політику, ставити Дівізію за чільний приклад того, що не повинне більше повторюватись, а також твердити, що військо, яке творитимемо, має бути опертим на політичному договорі; бо, як я вище з'ясував, обставини творення Дівізії були інші, а іншими вони є сьогодні. Справа легіонової політики вже була перерішена серед вояцького загалу

в перші дні по вибухові війни в Кореї. І не треба писати довгих статей на ту тему. Військовики знають, які вимоги ставитимуть, коли назріє справа творення збройних сил. Але причиню до цього їх науково в жодному разі не буде Дивізія.

Становище, яке займе вояцтво, займе й молодь, яка піде в рекруті, бо їх очі звернені на нас.

Далі, коли йдеться про участь Дивізії безпосередньо у Визвольних Змаганнях, за нашу таки справу і під нашим політичним проводом, то до цієї проблеми треба підійти об'єктивно. Всякі зв'язки з політичним проводом були наладнані. Цей факт — усім широко відомий. Організаційна підготовка була започаткована. Дивізія вступила до дії на наших землях. І тут треба підкреслити недоробленості з боку політичного проводу, який, через недостатнє підготовлення, не використав Дивізію так, як це було в пляні. Не слід сьогодні, з перспективи часу, скидати вину на Дивізію, треба знайти розв'язку об'єктивного характеру.

Підсумовуючи все сказане вище, ніхто не сумніватиметься більше, що факт існування Дивізії був відновленням збройного чину за Українську Державу. А що обставини склались не так, як ми собі того всі бажали, це вина нас усіх.

Коли в майбутніх подіях буде вирішуватись справа творення українського війська, то вона буде оперта на чіткому політичному договорі з українським політичним репрезентантами, з одного боку, та Об'єднаними Націями, з другого боку. І тут ще раз з особливим притиском підкреслюю, що саме не тому, що вчорашина Дивізія мала б відіграти роль прикрого досвіду, а тому, що ситуація сьогоднішнього часу вимагає такого ставлення справи.

Володимир Гузар (Англія)

«Про старших старшин»

Вміщаючи лист п. майора Леоніда Василєва, написаний до нашої Редакції з приводу статті, надрукованої в одному з попередніх чисел «Вісті», вважаємо його настільки характеристичним, що дозволяємо собі залишити оригінальну ортографію і лексику автора без будь яких правописних чи інших змін.

Ред.

З приводу статті поручника Л. Корбута «Український Старшина 1 УД» «Вісті», видавництво Братства кол. Вояків 1 УД УНА.

В цьому журналі в місяці жовтні 1950 р., була вміщена така стаття з підзаголовком (Спроба характеристики на підставі спостережень в 1 УД УНА).

З приводу цієї статті дозволю собі висловити деякі думки, яко один із так названих паном поручником «старших старшин». Найсамперед — яко власне старий старшина — висловлюю своє здивування, що подібного

роду характеристика могла найти місце на сторінках так шанованого журналу, — бо підібних речей не оголошується в пресі, а тим більш в пресі видавцями якої є військовики. Просzę приняти мої запевнення, що, хоч маю за собою військову службу в рангах старшинських в чотирьох арміях, з подібним явищем зустрічаюся перший раз. І можу запевнити, що у військовій пресі, в історіях полків і дивізій, в спогадах воєнних подібної критики старшин в чужинецьких арміях шановний пан автор не знайде.

Наприклад, в деяких арміях в 20-х роках в склад старшинського корпусу рівноож входили старшини бувших армій: російський, німецької, австрійської, легіоністи та старшини з власних військових школ. Корпус старшинський був різноманітний, як під оглядом вишкілу так і індивідуальних здібностей. Але студіюючи військову пресу і тоді кожний читач, не знаходив подібної критики старшин, яка зявляється у нас, українців. Кожному воякові є відомим, що характеристика старшин, яка б вона не була, до публічного відома не поєднається. Місце старшинських характеристик — у штабових шафах для вживку тільки службового відповідних чинників.

Не маю чести знати військових кваліфікацій і старшинського стажу пана автора характеристики, як рівноож не мав нагоди, за словами самого автора, огляdatи його з якого будь боку. Але маю враження, що старшинський стаж пана поручника не є аж надто великий і напевно не виходить поза рамки командира чоти або сотні, а тому — не уповноваженого писати критику на старшин.

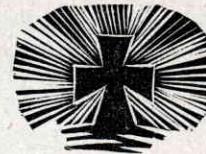
Якщо автор мав щиру інтенцію висвітлити проблему і прогностичу старшинського корпусу на майбутнє, то він минувся з ціллю. Бо під час майбутнього творення Української армії напевно знайдуться військові чинники з не меншими кваліфікаціями і військовим досвідом, ніж пан поручник.

Отож, дозволяю собі запитати, з якою метою була написана ця характеристика і властиво — навіть не характеристика, а перемивання старшинських кісток?

На мою скромну думку, більш корисним було б для Українського вояцтва на еміграції, як би пан поручник на сторінках так цінного журналу, замість критики старшин писав би про справи чисто фахові, військові і поділився б з менш обізначеними вояками своїми знаннями, які набув він під час свого перебування у війську.

Рівно ж дозволяю собі звернути увагу шанованого автора, який у своїй кладе такий великий натиск на модерну армію, — що старшин модерної армії також забовязує старшинська етика, а не капральська зарозумілість.

Василів Леонід, майор.
Кляйнкець, дня 5.12.1951. р.

ПОСМЕРТНА ЗАДКА

Ділимося з дивізійною громадою на чужині сумною вісткою, що 6.11. ц. р. в санаторії Преструд у Великобританії помер після довгої недуги **Маріян Гузар**, кол. хорунжий артилерії 1 УД. Покійний народився 7.12.1916 в урядничій сім'ї в Стрию, де й покінчив середню школу, а згодом студіював право у Львівському університеті. Працював в адміністрації міста; весною 1943 зголосився до Дивізії та вже 17.7.1943 вийшов до вишкільного табору в Берні, згодом у Дембіці («Гайделягер»). Під кінець 1943 р., після рекрутського вишколу, іде на підстаршинський артилерійський вишкіл у Пожічі (під Прагою), та після короткої служби в арт. полку Дивізії в Нойгаммері, вже в травні 1944, був відряджений на старшинський арт. вишкіл до Бенешова (на т.зв. 12. воєнний запасно-юнкерський курс 2-ої Арт. Школи) під Прагою. Закінчивши у вересні 1944 р. успішно курс, війжджає відразу до вишкільного табору в Гросборн, а звідси в листопаді 1944 р. на Словаччину, до арт. полка 1 УД, де 9.11. отримує ступінь хорунжого і приділ до 2. дивізіону арт. полка, з яким, як vognevij старшина в батерії, проходить дальші періоди по Словенії й фронт під Фельдбахом. Після капітуляції Німеччини потрапляє в англійський полон (Філлях, Беллярія, Ріміні), звідки наприкінці 1947 р. переїхав до Англії.

Згас у розквіті сил, проживши неповна 35 років, залишивши вдову дружину, і сиротою-дочку. Його життя, може, типовий приклад того шляху, що ним крокувала велика частина молодого післявоєнного покоління: цупко витривале в обраному до мети шляху, без претенсій до довкілля. Воно характеристичне для тієї частини міської молоді ЗУЗ, про яку панувало невірне переконання, що вона байдужа до рідної справи. Її крок у вирішну хвилину довів, що українське серце б'ється не лише під селянською стріхою, але й у тому, видавалося б на перший погляд, відчуженому міщанському дімку. Вояцький шлях Покійного — типовий для молодого інтелігента в 1 УД, що консеквентно пройшов усі шаблі приписаної німецької вишкільної процедури, щоб могти служити військовим знанням власному загалові.

Похорон відбувся 8.11. з участю духівництва, родини й приятелів. Кідаючи грудку землі на могилу нашого дивізійного товариша-артилериста, по-давньому бажаємо, — хай чужа земля буде йому легка!

Д-р Любомир Ортінський

Піхотний полк 1. УД.

Організаційна схема і завдання поодиноких функцій

Вступні зауваги.

Перша Українська Дивізія була організована за зразком німецьких запряжних дивізій (т. зв. *bespannte Einheiten*). В основу їх організаційної схеми лягли постанови Головного Командування Війська (Oberkommando des Heeres), зібрани в т. зв. «Виказі мирної обсади» (Friedensstärkenachweis), що з початком війни був переміщений на «Виказ воєнної обсади» (Kriegsstärkenachweis). До «Виказу воєнної обсади» увійшли тільки деякі постанови з «Виказу мирної обсади», але й ці підлягали з бігом війни кількачратним змінам.

«Виказ воєнної обсади», що на його вірці була зорганізована 1. УД, носив дату 4. 1. 1942, змінену потім на 15. 6. 1943.

Ще заки перейдемо до властивої теми, кілька слів про «Виказ воєнної обсади» (K.St.N.). «Виказ воєнної обсади» був детальним схематичним зіставленням пляном людської і матеріальної обсади всіх відділів даної військової частини. За поданими зразками й строго придергуючись чисельних положень у ньому, були організовані всі частини від роя до армії. Сам же виказ, як писалось у вступі, був: «таємним предметом в розумінні § 88 карного закону, і зловживання його потягало за собою передбачені тим самим законом кари».

«Виказ» був переховуваний в штабі полку, і доступ до нього мало дуже обмежене число старшин. Ним послуговувалися в першу чергу ад'ютант і старшина для доручень полку, що мусили добре визнаватися в ньому і допильнувати, щоб передбачені положення для полку були дійсно штабом дивізії передведені. Всі звіти зв'язані з організацією полку і його вивінуванням воєнним матеріалом, були роблені саме при помочі «Виказу» і за його схемами.

Загальний огляд організації 1. УД

Згідно з «Виказом воєнної обсади», піхотна запряжна дивізія була, як зрештою ціла німецька армія, побудована на трійковій системі і складалася з таких складових частин: три піхотні полки (чч. 29, 30, 31 — чергові порядкові числа полків німецької військової формування), що до неї належала 1. УД, полк артилерії ч. 14, 1 дивізіон зв'язку, 1 самостійний курінь піонерів, 1 дивізіон протитанкової оборони, 1 дивізіон зенітної артилерії, 1 курінь фюзилерів, 2 технічні сотні, 2 санітарні сотні, 1 господарська сотня, 1 штабна сотня дивізії, 1 кінний ескадрон, курінь постачання, ветеринарна сотня, відділ польової жандармерії, музична чета, запасний курінь, запасний вишкільний полк.

В нинішньому огляді постараємося дати перегляд організаційної схеми полку разом з короткою характеристикою заслугу діяння, а головно — доцільноти поодиноких відділів і функцій в існуючій системі.

Автор цих рядків вважає за свій обов'язок звернути увагу читача на певні труднощі, викликані браком матеріалу, а в парі з тим і на можливі дрібні, головно числові, неточності при заподаннях, що стосуються до кількісної обса-

ди частин полку і озброєння. Як кол. старшина для доручень при штабі 29. полку, автор приймав активну участь при організуванні полку і стало користувався «Виказом». Але це було перед 7 роками, і не один чисельний деталь вилетів із пам'яті, а рештки «Виказу», що ще збереглись, світять тут і там повириваними сторінками. Все ж, загальний образ схеми лишився, і про нього в основному йдеться.

Організаційна схема піхотного полку 1. УД

Піхотний полк 1. УД був тактичною одиницею, вивінованою майже всіма родами зброї дивізії, і як такий, був пристосований до самостійних тактических операцій в рамках дивізії. В склад піхотного полку 1. УД входили: штаб полку, штабова сотня, 2 (пізніше — 3) піхотні курені, полкові частини — сотня польової піхотної артилерії, сотня протитанкової оборони, санітарна й ветеринарна служба, кольона постачання, відділ пропаганди (відділ VI).

Обсада штабу полку і засяг діяння поодиноких відділів

Старшинський склад: командир полку, ад'ютант, старшина для доручень, старшина для війнівських доручень, старшина постачання, полковий лікар, полковий ветеринар, польовий священик — водночас керманич VI відділу. Крім згаданих старшин штабу полку, підлягали безпосередньо командирові полку сотенні сотні польової піхотної артилерії, сотні протитанкової оборони і штабової сотні.

Праця штабу полку велася по відділах. Відділи при полку були відповідниками таких самих відділів при штабі дивізії; однак не всі відділи штабу дивізії були заступлені при штабі полку. І с, тобто розвідка і т. і. — не мали окремих відділів при штабі полку, а їх заставлення були переводжувані ад'ютантурою чи іншими полковими органами. Відділи полку діставали, крім наказів від командира полку, інструкції від своїх відділів (надрядних) при штабі дивізії. В своєму наказодавстві для полкових відділів командир полку був обмежений наказами відділів дивізії.

Відділи штабу полку

Першим відділом полку був відділ тактично-оперативний, що звався I а. Ним керував ад'ютант полку, до чиєї компетенції належали всі тактичні справи, провадження канцелярії полку, реагування наказів, переховування таєм-

них документів, звітування до дивізії провадження воєнного щоденника. Йому підлягав також персональний відділ для всіх старшин полку — відділ II а.

Організаційним відділом полку — II б — завідував старшина для доручень. В часі організації полку він відповідав за її справне переведення, супроводжував полковника при інспекції частин, на час відсутності ад'ютанта заступав його в діловодстві, на фронті наглядав над розбудовою становищ. Йому теж підлягали справи бойового вивінування полку (віддалі зброї й амуніції (Wa-Mu) і зв'язані з тим звітування та провадження статистичних обліків. Відділ III, судовий, був обсаджений при полках I УД підстаршинами з правичною освітою. Він провадив усі карні справи полку і по їх вступному опрацюванні передавав їх до дивізійного суду. Постачанням займався відділ IV, що його очолював старшина адміністраційної служби. Санітарну опіку провадив відділ IV а, ветеринарну — відділ IV б. Обидва відділи провадили старшини, їм до помочі був приділений вишколений сан.-вет. персонал.

Духовну опіку й світоглядовий вишкіл провадив відділ VI, на чолі із священиком в ранзі старшини. Без конкретного приналежності був старшина для війнівських доручень. В засаді він становив старшинську резерву і стояв до диспозиції командира полку. Під час вишколу йому доручувано різні вишколінні функції, на фронті він одержував спеціальні доручення, в тому теж і справи розвідки.

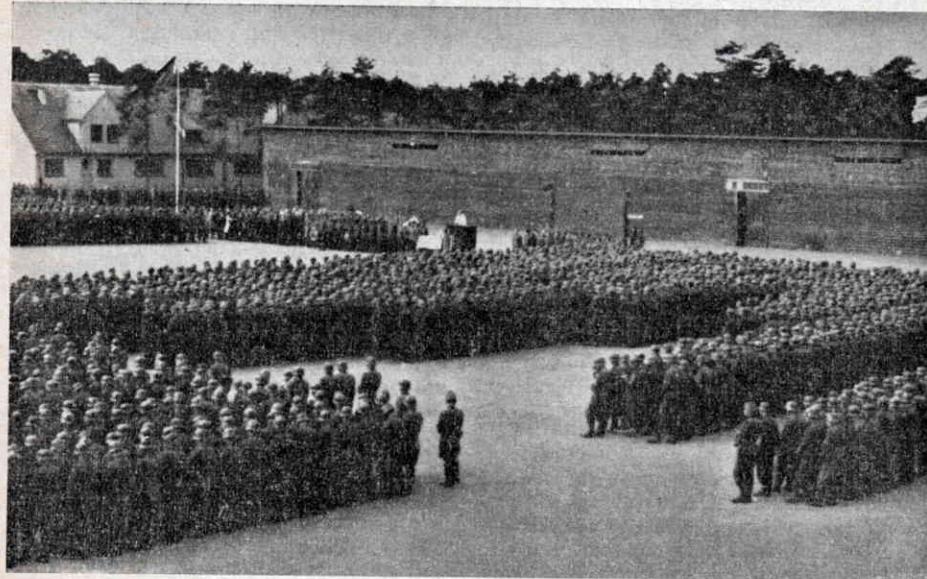
Штабова сотня

Штабова сотня вмоглиувала технічне переводження командування полку і становила засадничу резерву полку. Вона була, сказати б, елітою полку, з підібраним найкращим людським матеріалом. В її склад входили: 1 піхотна чета, 1 чета піонерів, 1 чета зв'язку, 1 кінна чета, валка постачання полку. Піхотна чета забезпечувала на фронті місце постою штабу полку; зв'язок штабу полку з поодинокими куренями й сусідом піддержувала чета зв'язку; охоронні й зв'язкові функції виконувала чета кінноти; піонери переводили заміновування піль, укріплювали становища і розбудовували бункри.

В штабовій сотні полку був цілий ряд вишколеного технічного персоналу, від шевців та кравців аж по зброярів, сте-

нотипістів і т. і. Їх кількість була точно окреслена в КСН. Треба відзначити, що на загал 1 УД могла похвалитись справді добре вишколеним технічним персоналом. Для прикладу — магістри права були в більшості писарями в канцеляріях полку і зразково провадили ціле діловодство, що було доволі скомпліковане, зброярі бували часто інженерами — механіками, і. т. і.

Один з полків 1. УД на збірковій площі в Нойгамері

Курінь

Курінь 1 УД був найменшою тактичною одиницею взагалі. Спершу піхотні полки 1 УД начисляли два курені, але вже при кінці травня 1944 р. приступлено до організації третіх куренів у кожному полку. В битві під Бродами брали ще участь двокурінні полки, пізніше аж до кінця війни, кожний полк 1 УД мав три курені.

Курінь складався із штабу куреня з двох піхотних сотень, (стрілецькі сотні) і однієї сотні тяжких скорострілів і Гранатометів — т. зв. «тяжкої сотні».

Подібно як при штабі полку, були теж і при штабі куреня відділи, однак не всі відділи полку були заступлені при штабі куреня.

Старшинський склад штабу куреня і його відділі: командир куреня, ад'ютант, (Іа, ІІа) старшина для доручень — II б., старшина постачання (ІV), лікар, ветеринар. Не було при штабі куреня відділів III і VI, а їх функції виконував ад'ютант, взгл. старшина для доручень. Також і до штабу куреня приділена була певна кількість вишколеного технічного персоналу.

Сотня тяжких скорострілів і гранатометів — «тяжка сотня».

Кожний піхотний курінь мав одну сотню тяжких скорострілів і Гранатометів. Тому що ці сотні були в куренях за своєю нумерацією останніми, вони мали порядкові числа 4, 8, 12.

Кожна тяжка сотня складалася з командування сотні (сотенний, почет сотенного, санітар, зв'язкової ланки (зв'язку радіового й телефонічного), трьох чот тяжких скорострілів і однієї чоти тяжких Гранатометів (моторизованої). Чота тяжких скорострілів мала дві Групи по дві обслуги тяжкого скоростріла — разом у сотні 12 тяжких скорострілів.

Чота тяжких Гранатометів мала чотири обслуги тяжких Гранатометів.

Крім тяжких скорострілів, сотня мала ще два легкі скоростріли, пістолі, машинові пістолі, кріси. Сотня була багато вивінована всяким технічним приладом: Е-мессер (міряч віддалі), ріхткрайси, телефонічні й радієві апарати і чотири тяглові машини — РСО. Запряжносили — коней — сотня мала 57, для зв'яз

Сотня начисляла коло 225 старшин підстаршин і стрільців.

Для орієнтації про обсаду старшинських функцій полку I УД українськими й німецькими старшинами, подаємо обсаду 29 полку.

Обсада старшинських функцій в 29. полку I УД на 1 червня 1944 р.:

Штаб полку:

командир полку	— німець
ад'ютант	— німець
старшина для доручень	— українець
старшина для вийняткових	
доручень	— українець
старшина постачання	— німець
полковий лікар	— українець
полковий ветеринар	— українець
керманчик відділу І	
і польовий духівник	— українець

Штабова сотня:

сотенний	— українець
чотар піхоти, чоти	— українець
чотар піонерів	— українець
чотар зв'язку	— українець

курінь (І/29):

Командир куреня	— українець
ад'ютант	— німець
старшина для доручень	— українець
старшина постачання	— німець
курінний лікар	— українець
курінний вет-лікар	— українець

В сотнях I куреня:

1/29	— 1	українець
2/29	— 2	українці
3/29	— 2	українці
4/29	— 2	українці

II курінь (ІІ/29):

командир курсня	— німець
ад'ютант	— німець
старшина для доручень	— українець
старшина постачання	— німець
курінний лікар	— українець
курінний вет-лікар	— українець

В сотнях II куреня:

5/29	— 2	українці
6/29	— 1	українець
7/29	— 1	українець
8/29	— 1	українець

Сотня польової піхотної артилерії — 3 українці

Сотня протитанкової оборони — 3 українці

До битви під Бродами в сотнях I УД не було німецьких старшин.

Українських старшин

в 29. полку — 34

Німецьких старшин

в 29. полку — 8

Відношення кількості українських старшин до німецьких в 29. полку треба вважати за типове в I УД до битви під Бродами.

Фелікс Кордуба (Німеччина)
хор. 1. УД

Дивізіон зв'язку 1. УД УНА

Практика минулих війн показала, що перемога або поразка залежить від великою мірою від зв'язку, від вчасного передавання вісток.

Однією з найважливіших частин дивізії «Галичина» (1 УД УНА) був дивізіон зв'язку. Виконуючи найважливіші передумови правильного, чіткого, таємного й безперервного зв'язку в командуванні різними частинами, цей дивізіон був справжньою нервовою системою всієї Дивізії. Як одна з найдисциплінованіших формувань 1 УД УНА, цей дивізіон мав у своїх лавах вояків, готових на те, щоб, не зважаючи на стан і всі перешкоди, як ото — голод, холод, спрагту, дії ворога — кожночасно виконувати свої обов'язки служби зв'язку. Кожний наказ для вояцтва цього відділу був святий, а тому його виконувано швидко, певно й таємно. Передусім кожний знат, що за невиконання під час служби зв'язку можуть потерпіти багато товаришів спільної боротьби.

Дещо про організацію дивізіону зв'язку

Дивізіон служби зв'язку 1 УД УНА складався з однієї сотні телефоністів, сотні радистів, легкої кольони та окремого відділу з видресуваннями собаками. Дивізіон був частково змотризований: сотня телефоністів була запряжна, а сотня радистів — змотризована. Дивізіон втримував зв'язок між штабом дивізії і полками та безпосередньо підлеглими йому дивізіонами (відділ протитанкових стрільців, відділ піонерів і т. і.). Зв'язок між штабом полку і його батальйонами втримувала чета зв'язку даного полку, яка не підлягала безпосередньо дивізіонові. Перед тим, як приступити до розгляду окремих сотень, легкої кольони й відділу з видресуваннями собаками, треба сказати дещо про історію організації дивізіону.

З частин, які були покликані 17. 7. 1943 р. на різні вишколи до Німеччини, тільки з групи, яка прибула до Бенешав, була вислана невеличка група перших кандидатів Дивізії Галичина до старшинської школи зв'язку в Метці. В той же час із групи, яка прибула до Шральзунду, виділено 86 кандидатів до підстаршинської школи зв'язку в Нюрнберзі. В серпні 1944 р. ця школа була переведена до Мерхінгену, близько Метцу. Вишкіл у загаданих двох школах був закінчений у другій половині грудня 1943 р. Це був перевишикіл колишніх старшин або підстаршин. Одноразово до Мерхінгену було вислано 60 стрільців, що відбули піхотний вишкіл у Гайделягері, на підстаршинський вишкіл зв'язку. По вишколі перші зв'язкові частини були повернуті до Дивізії Галичина, яка в той час вишколювалася в Гайделягері, близько Дембіці, і вони стали основою в організації дивізіону зв'язку всієї Дивізії.

Вишкільні сотні, телефонічна й радистів, були зорганізовані в Гайделягері в січні 1944 р. з рекрутів, вишколюваних у 29, 30 і 31 полках Дивізії і в різних школах зв'язку Вермахту. При доборі майбутніх вояків у різних школах зв'язку Вермахту особливу увагу звертано на швидкість, інтелігентність, добрий слух, чіткий почерк та добре психічні прикмети. Треба мати на увазі те, що підготовлення зв'язку належить до найтрудніших видів вишколу з усіх родів зброй. Тому для вишколу добирається справді інтелігентний елемент. Вишкільна сотня телефоністів складалася з 160 вояків-телефоністів, на чолі з українським старшинським складом. У підстаршинському складі на 20 українців було троє німців. Сотня радіозв'язку мала 180 вояків, 8 старшин-українців та 23 підстаршин. Німців-підстаршин було четверо.

По зорганізуванні дивізіону зв'язку вся Дивізія Галичина була переведена до вишкільного табору в Нойгаммері (лютий 1944 р.). В цьому таборі з усією інтенсивністю почався вишкіл майбутніх зв'язкових-вояків для послуг усіх формувань Дивізії. В березні 1944 р. до дивізіону зв'язку були приділені зв'язкові частини з т.зв. поліційних відділів. Таким способом був збільшений стан згаданих двох сотень. В той же час повернулись до дивізії зв'язківці з підстаршинського вишколу в Мерхінгені. Іх приділено частково до дивізіону, частково — до чет зв'язку при полках.

Вишкільні сотні були поділені на чети, на чолі яких були українські старшини. В березні 1944 р. була зорганізована т.зв. легка кольона, цілком змотризована, до завдань якої належали транспорт та постачання для всіх відділів зв'язку. При цій кольоні була зорганізована мала ремонтна частина, т.зв. «функмайстерня». Вона була приміщеня на тяжких автомашинах. Крім того, до складу кольони належали автомашини, т.зв. «функвагени», легкі автомашини, т.зв. «швімвагени» і «фольксвагени».

Виряд вишкільних сотень зв'язку.

A. Сотня телефоністів.

Виряд сотні телефоністів складався з: 1) польових телефонічних апаратів ч. 33, телефонічних апаратів ОБ (вживаних при штабах); 2) телефонічних польових легких каблів і тяжких;

3) шафок із кляпами для десятьо проводів і для 20-х проводів; 4) з великих польових шафок із кляпами і т.зв. «Амтцузом»; 5) з польових записувачів на віддалі; 6) з різного допоміжного приставки для телефонного зв'язку. Все приставки, включно з апаратами, під час маршів перевозились на автомашинах, так званих «фернвагенах», які або були змотризовані, або запряжні, на дві пари коней середньої величини.

B. Сотня радіозв'язку.

До виряду сотні радіозв'язку належали: 1) **радіоапарати**: 5-ватт-вісилники (950—3150 кгц), телеграф 20—80 км., телефон 5—20 км. 15 ватт, «А» — короткохвильний, 20 ватт-вісилників «Ц» — Цезар (33,300—27,200 кгц), 30-ватт-вісилник, 60-ватт-вісилник, 80-ватт-вісилник; 100-ватт-вісилник (200—1200 кгц) телеграф 80—400 км., телефон 15—100 км. Далі, наплечниковий радіонадайник і приймач «б» — «берта»; наплечниковий радіонадавчий і приймальний апарат «д» — «дора». Крім того, кожний мусів вміти обслуговувати такі радіоприймачі: 1) наплечниковий радіовідборник «б» — «берта», з засягом хвиль — 100—6970 кгц. 2) наплечниковий приймач Спец. 445 Бс, 3) відборник «УКВ», з засягом хвиль 27,250—33, з 05кгц. До апаратів були приділені окремі різні антени. Крім того, кожний був навчений працювати на шифрувальні машині «Енігма» та на спеціальних шифрувальних «лючах «Растер», «Труппеншлюссель» і «Нахріхтеншлюссель».

Командиром дивізіону зв'язку був сотник Вутіг, який поклав основи та зорганізував весь дивізіон. Сотник Вутіг, старшина з дуже малими претенсіями, та з дуже великими організаційними здібностями й колosalним знанням усього обсягу цієї важливої служби, від початку заснування дивізіону впровадив був дуже горстру, але при тому розумну дисципліну, вимагаючи від кожного, без різниці його ступенів, справді серйозної праці та розуміння величезної відповідальності цієї служби в різних боювих діях сучасної війни. Школа сотника Вутіга славилась у Дивізії Галичина своєю твердістю: тому цей дивізіон з усіх формувань усюди вважалось за перший. Тим, очевидно, гордилось і саме вояцтво згаданого дивізіону.

(Закінчення на 22 стор.)

Корок

Анонімна дивізія

(Гумореска)

Вже 13 чисел «Вістей» (одне гірше від другого!) вистрілились у Божий світ, і я, як уважний, озброєний в очиці читач, виробив собі вже погляд про точний вигляд цієї добровільно-недобровільно-примусово зібраної військової частини-армії дивізії, що мала аж три головнокомандування: одне під президією генерала П'ятниці (з українізовано: Фрайтаг), друге під головуванням пана професора Володимира (не мішати із: Великим), і третє під проводом Якогося Псевда з українського підложжа або підпілля. Всі три командування взаємно себе підтримували і тісно співпрацювали, що довело до чайника чи пак котла під Бродами, де зокрема визначився безстрашний поручник Герой-Ор-Тинський, що з того часу став бальзамувати третю дивізію у формі так званого «братьства» (братчику, а гено! !). Після капітуляції всі три командування згідно відреклися від своїх функцій і від цілої дивізії, а їх місце заступили інші командування. Але про них не доводиться нічого казати, щоб ніхто не критикував моєї СУБ-ективної настанови. Во поцілити в ліве колесо від правої гармати за третім горбком між дишльовою парою коней — не така проста справа, дивись збірник «Оси» з Ріміні (жодна панна і взагалі жодна жінка, матримоніальних оголошень з правила не друкуємо, дивізія мала досить нещастя!).

Крім командування, дивізія мала також вояків. Встромивши ніс у пожовклі (так, пожовклі!) листки «Вістей», я добився неабияких археологічних усіхів: я відкрив, що дивізія мала артилерію, і що ця артилерія мала знаменитих старшин, зокрема її дев'ята батерія, що сама одна заповнила щось чотири сторінки чи більше. Крім того, дивізія мала теж піхоту. Це, певно, була артилерія без коней і гармат. Вона мала теж знаменитих старшин, чого доказом є те, що «Вісті» взагалі виходять і будуть виходити далі, на злість «Перемозі», що мусить чекати ще на війну і евентуально на друге число «Перемоги». Шіхота боролась дуже хоробро під Поросятами й Фельдпляшево, а вершком її вояцьких чинів було сідання на графській порцеляні в замку Гляйхенберг, що довоюло пролетарський світогляд противника до гранатометних сальв. Як додаток до артилерії з кіньми та без коней (піхоти) були ще фюзільери. Їхня назва походить від слова «Фризієри», але для дезорієнтації рекрутів, що лякалися постриження в чернецьке життя, її дещо змінено. Фюзільери займалися годівлюю курсей, а у вільних хвилинах чистили люфи

іншим частинам дивізії за папіроски або поцілунки.

Даліші розкопи ведуться, і я вірю, що ми врешті діб'ємося теж до ще інших частин безсмертної славою вкритої дивізії, тим більше, що пергамени із збірки К-Ст-Н (псевдо для виказу воєнного стану, крім вільного й супружого) вказують на непомильне існування зовсім інших, нівідкритих іще її частин. Маємо точні записи про існування так званого тоді нахрітену, тобто служби, яка повідомляла всі віділі про наближення якогось вищого начальника, або про намірену втечу «П'ятниці» з фронту. Крім того, була якась легендарна частина, що звала себе фляком, зовсім поважно — фляком, і тим фляком вона й залишилась. Її завданням було похояти горобців на дротах та вистрілювати їх у пшениці, до чого вона вживала часто нецензурних висловів і політичних програм. Тісно з нею співпрацювали паки, тобто, понашому, експедиція, що їх завданням було постачати в запілля старе заливо, а на фронт — добре враження. Однак досі ми сліду не нашли про всі ці цікаві речі. Старі гайдамацькі традиції плекали популярно називані «різуни», а так, звичайно — хірурги, тобто люди, що з закоченими рукавами знуціалися з ранених стрільців при помочі тупих ножів та шевської дратви. На пам'ятку кожній такої «операції», вони зашивали стрільцям у живіт ножиці або кільограми вати для першої помочі на фронті. Їхня побратимська частина, що знуціалася з тварин, звала себе ветеринарами, тобто старими, вислуженими вояками, що носили голову на карку, медалі на грудях і штані на шельках. Звичайно перебували вони в товаристві здохлих коней, і тому важко щонебудь про них у «Вістях» найти, бо звісно ж, коні не вміють писати. Найбільш смішною частиною були піонери, тобто фахівці, що зривають мости перед переходом власних військ, а залишали в обличчі ворожих танків копиці всяких добрив, як... ну добрив. Піонери з'являлися завжди по битві, як найвірніші її спостерігачі, а їхні груди вкриті були словачками, німкенями і подертими сорочками.

Дивізія мала теж свій рай. У раю ходили янгили в довгих білих одягах і розносili праведним душам термометри та присадисті, білі вази. Янголів було небагато, і тому дивізія втримувала живий контакт із ворогом, що займався швидкою та пляновою зміною душ у раю. Кожен же мусів мати можність зіднати й писати вірші. Янгили займались пілітками й любов'ю, а під неділю зви-

чайно плекали хворих. Потрапивши в полон, янгили переважно повиходили заміж, утворюючи яскраву несправедливість у розподілі земних благ. Багато ще, багато говорять старі пергамени, і згідно з їх даними ми незабаром докопаємося до цікавих джерел дивізійної сили та поваги. Ми переконані, що десь також мусить находитись дивізійний суд, тобто похоронна установа, що з сильним гуком відправляла на той світ тих, що осмілювались покласти руки на німецьких райхс-курей або фолькс-гусей. Досі, однак, ми не нашли від нього ще жодних слідів. Він десь є, певно, дуже глибоко...

Існував спеціяльний відділ польової жандармерії, що показувала дивізії завжди дорогу на фронт, а на кожному здобутому шматку землі ставила кримінал і переводила облік сvin в околиці.

Виказ воєнного стану загадує ще шевців, що крали й продавали військову шкіру, столярів, що робили те саме з деревом, та німців, що робили те саме з усім, що потрапило ім до рук. Німці займали також дуже високі становища. На горі 606 сидів один німець цілий час в ОО (Ост-Обсерватор), а один сидів навіть у головній команді дивізії.

Як вказують наші досліди над чепреками цієї дивізії, в бою під Бродами та пізніше, під Фельдбахом, найбільші втрати понесла так звана тоді чета воєнних звітодавців. З неї, що нараховувала біля 48 славних імен, залишився тільки О'Лег Исяк, невисвячений теолог, що відправивши поминки по цілій четі, цілковито присвятився відбальсамовуванню колись славної трупи. Малярі, співаки, фотографи, писарі й письменники, журналісти й маркеранти, радіо- й черевомовці, артисти й матікі створювали пестрий конгломерат, відображуючи всі прошарки українського мистецтва. На жаль, всі вони полягли на полі слави за волю свою особисту, і якщо десь у світі хтось підшивався під членя цієї сл. п. чети, тоді бийте його буком, бо бреше. Чота полягла, і її немас. Найліпший доказ — що «Вісті» мусить вдоволятися самим О'Легом з браку країнських сил. Крім того, за душі тих, що ще животіють, відправиться вкоротці поминальна тризна. Нехай їм перо землею стане!

В дивізії панувала повна соборність. Не було випадку, щоб якусь печену свиню іли самі галічмени, або щоб добре вино пили самі східники. Одне й друге доповняло себе повністю, затираючи всякі територіальні спори щодо походження даної безроги або алькоголю. Але про все це можна буде написати докладніше, коли наші розкопи будуть доведені до переможного кінця, і коли на світло деннє вийде, що дальше число «Вістей» не з'явиться з браку грошей, тобто Вашої матеріяльної підтримки. З тим усім, нехай Вас це не журиТЬ, бо «Вісті» вже досить напакостили, а Ви їхте купуйте, пийте горілку і — ще раз прочтайте місце про янголів. Для розради. Амінь. Христос Раждається!

З ВІЙСЬКОВИХ НОВИН

Советська індивідуальна піхотна зброя

Советська піхотна дивізія, що налічує коло 9 300 бійців, складається з 3 піхотних полків, 1 артилерійського, 1 протитанкового з'єднання, 1 батальону саперів і 1 сотні зв'язку. Кожен піхотний полк складається з 9 стрілецьких сотень, 1 сотні автомобінів, 1 батареї полкових гармат, 1 протитанкової батареї (що включає 6 різних типів озброєння), 1 відділу з 27 протитанкових рушниць, 1 мінометної сотні та 1 саперної сотні. Тільки 2 людини у стрілецькій сотні не належать безпосередньо до передової лінії, а в кулеметній — 9. Советський батальон (555 бійців) вистрілює впродовж мінuty 680 кг. амуніції, дивізія ж (5000 бійців на передовій) — 6 150 кг. Як розділити всякі армійські корпуси, корпусні й спеціальні частини на дивізії, то на советську дивізію пересично припадає 22 000 бійців. Обслуговуваний сьогодні вже через радіо батальонний зв'язок вимагає всього 25 осіб персоналу. Лазаретна група дивізії налічує заледве 80 осіб.

Піхота озброєна трьома типами ручної зброї: бійниковими гвинтівками Мосіна-Нагана зразку 1891/1930, самозарядними гвинтівками Сімонова зразку 1936 та самозарядними гвинтівками Токарева зразку 1940. Гвинтівка 1891/1930 це варіант кріса, побудованого на засаді, застосованій вже від 60 років, самозарядка Сімонова вживається від 1936 р., Токарева — від 1940 р.

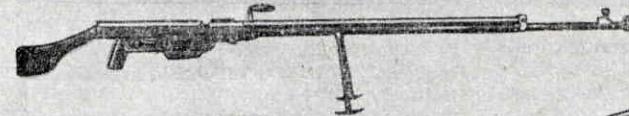
Російська гвинтівка 1891/1930 це ручнострільна зброя на 5 патронів із назовні характеристичним довгим прямим держаком замка (на відрізнення, напр., від пригнутого вниз кіротшого німецького), далі — з характеристичним забезпеченням та механізмом замка. Найстарший модель цієї гвинтівки був прийнятий для російської армії спеціальною комісією ще в 1883 р. До кінцевого конкурсу дійшли тоді зразки гвинтівки, подані Сергеєм Мосіном і бельгійською фірмою Наган (Nagant). Прийнята достаточно, як «зразок 1891 р.», гвинтівка комбінувала замковий механізм Мосіна з магазиновою коробкою Нагана. Її калібр устійнено на 7,62 мм. Замовлення було передано фабрикам зброї в Шательє (Франція) і в Тулі, але аж 1895 р. випроцювано її стільки, що вона могла стати загальною піхотинською зброєю в армії. Мала вона низку варіантів: передреволюційні мали скріплювальний перстень восьмикутний, советські — вже круглій; приціл її передреволюційного варіанту відстані міряв кроками, а пізніших метрами. Інші варіанти, як от 1894 і 1900 років та продуктований в США (Ремінгтон) 1916 р., це дрібнінки відхилення від первісного зразку. Десь біля 1914 р. змінено й спосіб чіпляти наплічний ремінь: до того часу його доліше вушко було прикріплене до магазинової коробки, горішне — до надульного скріплювального персня. Куль первісно вживавоно круглоносих, вагою в 13,6 гр, з початковою швидкістю коло 620 м/сек.; 1908 р. заведено модерну (гострокін-

часту) форму кулі, вагою в 9,7 гр., з початковою швидкістю коло 853 м/сек., що її напередодні 2-ої світової війни вдалося збільшити до 870 м/сек. Одночасно розвинено й іншу амуніцію до неї: «важкий набій» із кулею, що ввила коло 11,8 гр., з початковою швидкістю коло 814 м/сек., позначуваний живим кінчиком кулі, далі ж низку спеціального стрілива — від стрільничого по світляне, бронепробільне, запальне, вибухове. Першим післяреволюційним зміненим моделем був короткоціковий карабін 1924/27 та советський зразок гвинтівки 1891/1930, обидва взорвані на драгунському карабіні із цівкою довжини 72,4 см. Дальші короткі карабіни випущено в часі 2-ої світової війни, найновіші —

В 1940 р. з'явились сконструйовані на зразок цієї 10-зарядки самозарядні карабіни, довжиною всього в 99 см.

Первісні гранчасті «шишки» (на цівку можна їх було накладати і на відворт — вістрям вниз) були заступлені на самозарядці Сімонова (з уваги на надульне гальмо) спеціальними ножовою форми широкими багнетами, і такими ж довшими багнетами на 10-зарядці Токарєва типу 1938 р., та коротшими — на них таки типу 1940 р. Найновішим типом мали б тут бути невідчеплювані, складані багнети. Але самозарядка Токарєва не виправдала себе в умовах зими: щоб запобіти частим на морозах відказам, вживають спеціального мастила. Зареєстровано ще дальший варіант самозаряд-

ПТРС 1941 — протитанкова автоматична рушниця Сімонова зразка 1941 р.

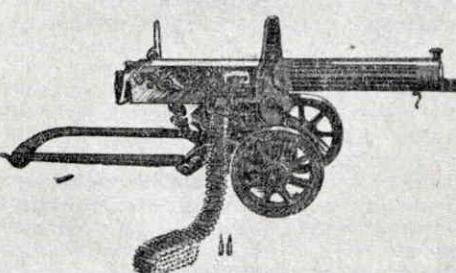

ПД —

ПТРД 1941 — протитанкова автоматична рушниця Дегтярова зразка 1941 р.

легкий кулемет Дегтярова зразка 1928

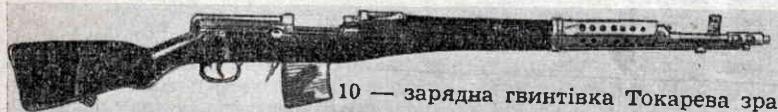
Станковий кулемет Максіма зразка 1910

док від 1944 р., але натепер його в армії не вживають; він, мабуть, зберігається для якоїсь спеціальної цілі.

«Закупивши» в Німеччині оптичний завод Цайса, Росія дістала змогу широко продукувати прецизне снайперське приладдя. Спочатку випущено 4-силовий телескоп ПЕ, вбудований або в двох частинах по лівій стороні патронної комори гвинтівки Мосіна, або ж суцільно на скріплювальному персні кожуха. Пізніше телескопи (3,5-силові ПУ) вмонтовано на звичайних гвинтівках і на самозарядках. Здобута в Кореї зброя показує, що СССР має ще в склепах чимало імпортованих ще в часі 1-ої світової війни старих 7,62 мм. гвинтівок типу Вінчестер 1895, як теж німецьких, калібру 7,92 мм., і британських, зразка 14, набутих у часі 2-ої світової війни. Найважливішою автоматичною зброєю піхотного роя є кулемет Дегтярова (ДП і ДПМ). Їх конструктор В. А. Дегтяров, народжений 1880, первісно тульський робітник, що, як солдат, приглядався конкурсів чужоземних кулеметів в Ораніенбахі, згодом повернувшись до Тули і тут працював вкупні з Фіодоровим над уліпшенням зброї. Поруч Максіма і Бравнінга, Дегтяров належить до найбільших конструкторів в ділянці автоматичної зброї. На конкурсі 1924 р. його модель відразу був відкінчений, на користь поправленого Токаревим кулемета Максіма та інших, при повному ж конкурсі (після того, як виявилось, що стандартні частини з кулемета Максіма не надаються до зразка Максіма-Токарєва), прийнято поліпшений модель Дегтярова. Його важливіші варіанти це ДП (зенітний

кулемет) та ДТ (протитанкова рушниця). Зазнавши дальших поправок, виявилось, що вміщено відразу під цівкою відштовхну пружину, що через розірвання при стрільбі слабла, слід вмістити дейнде: її вбудовано згодом в рурці позаду приймача, ці ДП і ДТ стали зватися ДПМ і ДТМ. М. і., багато таких давніших ДП і змодифікованих ДТМ здобуто в Кореї; останніх часто вживано і як звичайних кулеметів, і як вмонтованих у фортифікаційні споруди.

частинами в південноамериканській гран-чакській війні; прийнятю ж Бельгією й Австрією автоматичних пістолів Бергмана і Штаєра-Зольтурсна, а Німеччиною — БМП 34 і МП 38 — допомогла успішність таких типів цієї зброї, як Бергман 1918, Фольмер, Шмайсер. Тоді ж заведено машинові пістолі і в ССР (тип 34/38), калібрі 7,62 мм., з непрактичними 25-патронними магазинками. Зустрівшись 1940 р., в часі ненадто вдатної інвазії в Фінляндію, з високоякісною фінською

10 — зарядна гвинтівка Токарєва зразка 1940 р.

Гвинтівка Мосіна-Наганна зразка 1891/30

На основі здобутої в корейській війні зброї дастесь ствердити, що цей легкий ручний кулемет Дегтярова зразка 28 із патронним диском заступлено нині новим зразком 46 із подаванням лентою патронами. Вага цього нового зразка — 9 кг., швидкість його вогню — 1000 стрілів на мініту.

Російські моделі пістолі Сміт і Вессон (1875 і 1878) 1944 були першими модерніми револьверами в російській армії; револьвер типу Галлянд був почасти поширеній у флоті. Їх заступив прийнятий 1895 р. Наган. Вирізнявся набоями, яких кулі впопні були сховані в гільзах. Куля важила 6,8 гр.; початкова швидкість — 330 м/сек. Вживався в Росії також і подібний до попереднього бельгійського револьверу типу Пейпер 1899 р. Для поширення в Росії калібрі 7,63 мм., у звичайних і автоматичних пістолях немало причинилися російські революціонери, що, підготували 1905 р. революцію, імпортували туди багато цієї зброї типу Швайдльозе 1898. Дуже багато таких транспортів сконфіскували на кордоні поліція, що сама стала згодом користуватися з цієї переловленої зброї. Після 1-ї світової війни Німеччина продавала Росії пістолі калібрі 9 мм., як і пістолі Мавзер 1920 із стандартним калібром 7,63 мм., передянутим у дальнішому й советськими заводами (знані тоді як «Больо Мавзер»). Набої нових автоматичних пістолі ідентичні з набоями для пістолі Мавзера калібрі 7,63 мм. Вага кулі 5,57 гр., початкова швидкість 420 м/сек. Світляні кулі позначені на кінчиках зеленою барвою, бронепробійні — чорно-червоною. Той таки калібер (7,63 мм) мають і малі бравнігові самозарядні пістолі Токарева 1930 р. Продукцію наганів припинено в 1935 р. В 2. світову війну все ж видавано війську іх.

Майже універсальною зброєю советської армії стали автоматичні пістолі 1941 та 1942/43 рр. Вони й витиснули практично пістолю Токарєва 1930. Вживання пістоль-автоматів в європейських арміях датується від студій над застосуванням цієї зброї болівіянськими та парагвайськими

ППШ — машинова пістолета Шпагіна

ППС — машинова пістолета Сударєва

зразка 1943

машиновою пістолетою конструкції Лагті, із 71-патронним барабаном, совети завели відразу ж такі диски і до своїх машинових пістолі 34/38.

В дальнішому 1940 р. випродуковано машинову пістолету ППД (Дегтярова), вигідну своїм високопоємним диском, що її, однак, незабаром заступлено маловигідною ППШ (Шпагіна) 1941 р. Пізній модель ППШ 1941 був іще у продукції в 1950 р.; затримано в ньому одночасно давній 71-патронний диск і додано ще 35-патронний магазинок.

Подібну машинову пістолету випро-дуковано 1942 р. як ППС (Сударєва); в механізмі вона нагадує ППШ, має складаний приклад (кольбу), на відрізнення від дерев'яного в попередніх типах. Вживася 35-патронних магазиніків. Вся вагою в 3,3 кг.; 1943 з'явилася її новий тип із змодифікованою надульною сорочкою та прикладом, вагою цей тип — 2,9 кг. Цієї зброї в Кореї досі не стріято. Нею були виряджені в 2. світову війну головною гвардійські батальйони, переміщені сьогодні на парашутні частини.

Хоч совети провадили досвіди й виступили були 2 зразки власної (12,7 мм.) протитанкової рушниці (за зразком німецької з 1. світової війни), в 1939 р. вони закинули її як непридатну. Була вона пристосована до поодинокої й серійної стрільби, на двоніжку, з надульним гальмом.

В 1941 р. випущено в ССР дві дуже вдалі протитанкові рушниці калібрі 14,5 мм.: 1) ПТРС 1941 конструкції Сімонова, що є варіантом самозаряд-

ки Токарєва, вагою в 20 кг.; при транспорти його можна розбирати на дві частини; 2) ПТРД 1941 конструкції Дегтярова, з пружинним прикладом. При вистрілі весь корпус його «віддає», крім споду прикладу. Обидві рушниці занотовано в Кореї, останньою щораз рідше. Характеристично тут, що советський розвиток пішов на цьому відтинку в протилежному напрямі супроти того, як воно мається в західніх арміях: німці, англійці, американці перейшли від протитанкових рушниць до протитанкових гранат і протипанцирних п'ястуків, совети ж, хоча й мали протитанкові гранати, розвинули саме рушничну протитанкову зброю. Однак, як останні подає американська розвідка, для поборювання танків стрілецькі сотні досягають вже й протитанкову ракетницю (на коліщатах, з охоронним щитом), що стріляє порожнинно-зарядною ракетою, засиగу 400 м; вага ракетниці — біля 50 кг.

Куля закинутої 1939 року протитанкової рушниці (12,7 мм.) важить 51,9 гр., її вилітна швидкість сягає 860 м/сек., швидкість вогню — 800 стрілів на хвилину. Куля 14,5 мм. протитанкової рушниці 1941 р. важить 62,4 гр., має сталеве ядро і запальну речовину під сорочкою, поміж кінчиком стрільня та ядром. Вилітна швидкість — 970 м/сек.

Назагал російський розвиток індивідуальної піхотної зброї виявляє дуже реалістичний підхід, і то й зі сторони конструкторів, і зі сторони військово-технічних властей. ППШ 41 і ППС 1942 і 43 являють собою вершок у простоті цієї піхотної зброї. «Дегтярі», старші й новіші, це чи не найкращі в своєму роді; а советський середньоважкий кулемет Горюнова 1943 — теж дуже добрий. Сьогодні замість холодженою водою важкого станкового кулемета Максіма зразка 1910 вживжається важкого кулемета Горюнова зразка 1943, газо-зарядного, на наколісній ляфеті з охоронним щитом.

Довге незмінювання гвинтівки Мосіна-Наганна в народу, що довів уже нераз готовість відкинути всяку недогідну зброю, свідчить, що й ця проста з вигляду зброя ще чи не найкраще пасує до евразійських кліматичних умов.

Поза військом, стрільців вишколює зорганізований 1927 р. Осоавіахім (сьогодні ж зокрема його частина ДОСАВ), що налічував 1939 р. коло 20.000.000 членів (з того третина — жінки) та Охотовсоз (Спілка Мисливців). В часі 2. світової війни Осоавіахім перешколив декілька мільйонів громадян у володінні автоматичною та протитанковою зброєю, даючи таким чином для армії і флоту масу вишколених резервів. 15.000 з його активних членів правили за кадри для партизанських загонів.

(За статтею Р. Марша в журналі "American Rifleman", VII, 1951 подав д-р О. Горбач)

„Там є ваші могили...”

Американські рекруті на мініатурному бойовищі

(З чужої преси переклав хор. М.Шарко)

За шіснадцять тижнів роблять американці із «зелених» рекрутів у Кентакі приєднаних вояків, хоча їх ті мають свої ловецькі чи рибальські клюби, ніколи не вчаться того, які відзначки носить інженер-офіцер морської флоти на четвертому році служби, і хоча жодної встріленої «фаркартії» вони не відслужують при «лятрінен-командо».

* * *

Підстаршина-мурин у кольоворому шоломі стоїть на підвищенні в лісі і поволі говорить до перевішеного мікрофону. Численні голосники передають його інструкції далі. Рекруті сидять зручно, витягнувши ноги, на підвищених лавках, подібних до тих, що бувають у викладових залих. Підстаршина-мурин не каже: «Sie da, mit der Brille!», — але звертається: «Стрілець Мерльов, чи не могли б Ви мені сказати, із скількох частин складається кріс?» Стрілець Мерльов, який носить своє прізвище на паску з левкопласту напереді шолома, поволі встає, береться за боки, або жестикулює, і говорить, що знає. Сержант притакливо хитає головою: «Дякую вам».

Американський вояк не вчиться, які відзнаки носить хорунжий ветеринарного вишколу (якщо в американській армії взагалі існує щось такого, про що я сумніваюсь). Він вивчає відзнаки до полковника включно. З вищими шашками він ледве чи матиме до діла. Бути вояком — не видається американським «GI», як прусакам, ціллю по собі. Ви не стрінете в американському вишкільному таборі рекрута, який би робив «карні» присіди з крісом, але зате побачите багатьох, які до служби носять свої власні «фешіонбл» соняшні окуляри. Бути вояком — вважається там за щось таке, як «джоб». До того «джобу» належить, (за американським поглядом), також стріляння (коли йдеться про фронтові частини), і тому американський вояк вистрілює не малу копію гострих набоїв вже в четвертому тижні вишколу. В дальших тижнях чує він свист гострих куль над своєю головою, бачить експлозії динамітних ладунків, зустрічається з легкою і середньою артилерією і небуває приблизного уявлення, як воно колись клекотітиме і свистатиме на фронті. Він триматиме свою голову внизу.

* * *

Две тузені рекрутів лежать за двома тузенями машинових крісів. На стежній вежі стоїть вишкільний старшина на мікрофоном і голосником властуванням. За рекрутами стоять вишкільники в яскравих шоломах — червоних, жовтих або синіх. Старшина подає повільно вказівки (фальшивим було б казати — накази), повторює кожну інструкцію. Люди націлюються, інструктори підносять руки. Тузінь рекрутів вперше натискає

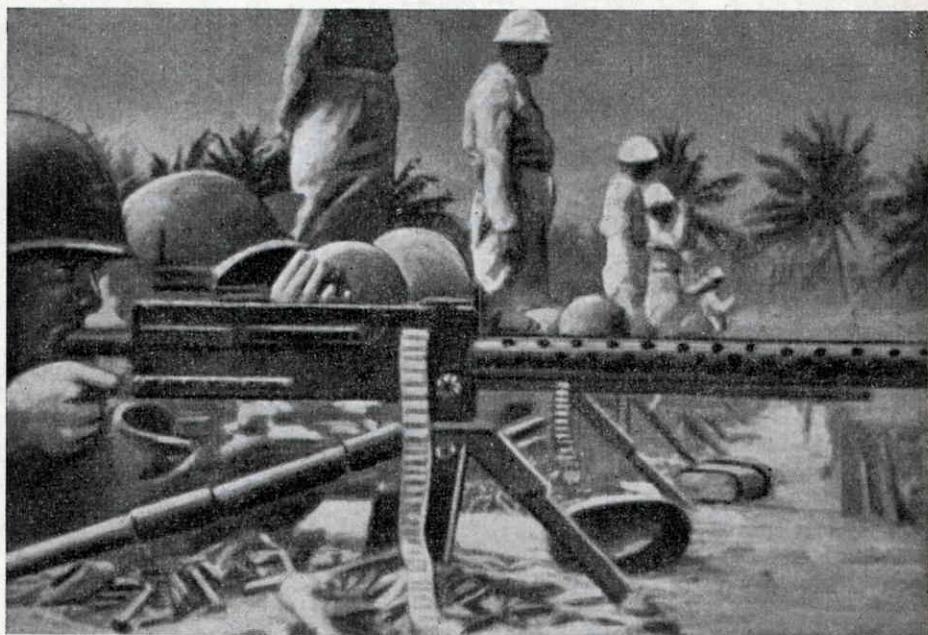
відпускний язичок дванадцяти легких скорострілів. По кількох хвилинах приходять на чергу наступні два тузені. Це є оливково-кольорова стрічка 20-літніх, що пересувається над стрільницею між піском та узліссям Кентакі, а мабуть є більше стрільниць — нетільки в Кентакі... Ця пливуча стрічка річників «28 до 33» пересувається вужем за традиційною зброєю піхоти, за крісами, пістолями, легкими й середніми гранатометами, базуками, безвідштовхними гарматами і холодженими водою тяжкими скорострілами.

Чи це служба із зброєю? Це радше професійна школа, дбайливий вишкіл механіків на оливково-зелених приладдях, які в тому випадку служать

протилежному боці, Рій знає тільки те, що скоростріли стрілятимуть гострими набоями на висоті 1,30 м. над землею, та що голову й ноги треба ховати в болоті, якщо не хочеться поїхати до шпиталю санітаркою, що чекає позаду, під лісом.

* * *

Наказ прийшов в 11,05 год. після декількох вказівок, переданих через голосник. Із серцем в горлі (вони були досить ширі, щоб до цього призначатись), просувались юнаки через берег окопів. Осоружно голосно стали плавати скоростріли, кожний п'ятій набій — світляний — співав понад брудно-сірими тінями в багні. Динамітні ладунки стали мигати поміж запад-

Це професійний вишкіл механіків на оливково зелених приладдях...

до стріляння! Добрий механік мусить знати, які рухи йому робити у відповідному моменті, інакше втратить він свій «джоб», а в цьому разі, по-при «джоб», — одночасно своє життя.

* * *

Була одинадцята година вечора. Задушлива ніч. Декілька прожекторів викрили в яскравому світлі тяжкі скоростріли на повздовжному боці «Night Infiltration Course» — терену вправ для нічних наступів. Стежна вежа, голосники, інструктор з перевішеним мікрофоном — відзначалися як темні силуети. Рекруті «First Rifle Platoon», — першого стрілецького рою, зайніли становища по другій стороні поля праворуч. Перед ними лежав терен з дротяними перешкодами, по-дібними до гранатних ям, вкритий барикадами й болотом, і він приховував у глибоких отворах відрядливо вибухаючі й смердючі ладунки динаміту, про які ніколи не можна було знати, де й коли вони вибухнуть. На даний знак, рій просуватиметься повільно до скорострілів на

ливо повзочими колінами, як переворщені знаки Морзе. Це була артилерія на цьому мініатурному полі бою, яку режисерувала людина, що стояла на вежі. Тут було все правдиве, крім ворога. Генерал сказав: «Трапляється відносно рідко, що котрійсь тратить голову і вискачує. Це є добра заправа».

Серед подібних обставин, дійсно повних вражень, серед бойового гамору і за великої кількості вибухового матеріалу, вивчають рекруті на іншому вишкільному терені бій між домами.

Американський «G I» повинен навчитись, під час вишколу у своєму вишкільному таборі, розуміти, чому треба себе поводити на полі бою так чи інакше.

* * *

Піхотинський рій відбуває т. зв. «Close Combat Course» — щось в роді рукопашного бою. Рекрут мусить подолати дротяні заборола, дерев'яні перешкоди, окопи. «Вороги», повитинані

*) Невлучний стріл. — Ред.

з картону, яких інші вояки витягають нагло шнуром, виринають перед ним з якоїнебудь ями і так само скоро зникають. Стрілецький рій мусить добре розділити крісовий вогонь, щоб вистріляти ворожу групу однакової сили. Коли задихані хлопці осягнули кінця горбовинного терену вправ, по-видвали свої сині учтові гранати у відповідні стрілецькі ями (або побіч), а насаджені багнети встремили з досить випомпуваним «Гурра!» у ворога, зробленого з мішка, вони повертаються назад «на критику» до таблиці.

Старшина бере кусник крейди і виписує числа на таблиці, на якій для кожного ворога і бойовища є відповідний квадрат, та пояснює: «Ворог був так само сильний, як ви. Ви зле розділили свій вогонь. Отут ви стріляли зовсім побіч, при перешкоді троє замали крилися, що найменше троє з вас були вбиті, і з стільки-то відданих стрілів поцілило тут стільки, стільки, і стільки. Лише чотири ручні гранати поцілили... Чи ви знаєте, що це значить? Коли ви були на віддалі 10 метрів і переходили до бою на багнети, на ділі тільки троє з вас ще були при житті. А «ворог» мав ще шість чоловіків. That's two to one... Два — проти одного... Чи ви бачите отам впереді ями...? These are your graves... Це ваші могили!»

А рекрути всміхаються зніжковіло до ям, он там. Війна в Кореї ще триває...

По їх віході лейтенант каже: «Це ділає. Наступні вправи вони, в теорії, переживуть...»

* * *

В Кентакі стоїть горбок, який де-кілька разів в тижні здобуває піхотинська сотня за допомогою піонерів і артилерії. На командний горбок, де інша сотня рекрутів і кілька журналістів сидять на школьних лавках, як глядачі, прибув генерал у своєму чорному Каділляку. Піхота уставилась на краю лісу в розстрільній. Генерал промовляє кілька дружніх слів, а капітан дає вогневий наказ для артилерії. 10,5 см. — гаубиці відкривають вогонь. Гострі гранати бренять над командним горбком понад голови вичікуючої піхоти і над густим узліссям вибувають, з усім правдивим гуком, на «тому» горбі. Сальва слідує за сальвою. Незабаром горбок зникає у фонтанах піску і сіркового диму. Полові виринають у високій траві старі, вислужені танки типу «Шермен», і виступає піхота. Артилерія дуднить далі. Танки підбирають свої цілі і вкривають терен своїми учтовими гранатами. Піхота починає й собі стріляти. Час від часу заблукуються з голосним свистом відламок гранати в наступаючу стрілецьку лаву. Вкотре оливково-зелені постаті зближаються на 200 м. до горбка. Заслонні гранати дбають про новий дим на тій величній кіно-естраді. Маленька перерва... Танки збільшують вогонь, артилерія переносить вогонь вперед, і щось ніби „Fieseler Storch“ зближається з голосним гуком моторів і, навертаючи над лісом, налітає на горбок. Капітан пояснює: «Він маркує летунство!». Після цього (артилерія все ще гостро б'є через горбок), рекрути вискають з насадженими ба-

гнетами до наступу і кидають свої гранати. Рій піонерів висаджує високо, з голосним тріскотом, один бункер, а піхота з розмахом і задиханням «гурра» 768-ий раз наступає на горбок у Кентакі... Генерал задоволено хитає головою: «Well done!» — і сідає до свого чорного авта. Вояки є бос-затні після 16-и тижнів вишколу.

* * *

В третьій панцерній дивізії стріляють багато, а навіть дуже багато, гострими набоями.

На тереновому піднесенні стоїть імпозантна лава дещо перестарілих «Шерменів» з модерніми гарматами. У віддалі 800—1000 метрів їздить сюди й туди біла націльна таблиця, і рекрути не потребують щадити гарстрої муниції. Інструктор нагадує стрільців-пatalахів: «Тепер хотів би я у вас раз побачити декілька влучних стрілів — Please!»

* * *

Панцерний вишкіл відбувається в залі. В ній могли б вигідно засідати ОН. На величезній сцені, на якій можна все продемонструвати, викладач говорить до мікрофону, як радіоспікер. Учені відповідає зрозуміло для кожного, до мікрофонів, які вміщені на кожній другій лавці. Функціонування окремих частин мотору й гармати показується рекрутам на проглядних, подібних фаховим школам, моделях. Коли прийшли на відвідини журналісти, зброю демонстрували сержанти. — Однак годі було вгадати, в який спосіб, коли на кличку доповідача-сержанта викочувався зза лаштунків, мов порушуваний рукою духа, стіл із збросю і з приладдям, а по закінченні демонстрації самочинно знову від'їздив за лаштунки. Там мусів хіба сидіти рекрут і рухати його ногами доперед.

Також перші вправи в стрілянні відбуваються в залі. Рекрути сидять у панцерних вежах, що їх гармати є озброєні кісами малого калібра, і стріляють до бляшаних забавок, які кружляють по столі, а поцілені падають на стіл.

* * *

Мабуть армія розв'язала невигідну проблему Америки — питання раси. Білі й чорні служать разом у тих самих частинах. (Раніше — за 1. світової війни — негри були сконцентровані в окремих частинах). Майже в усіх залах можна бачити негрів-підстаршин, а навіть старшин, як вищійників білих і мішаних частин. Є негри, які командують білими сотнями. Білі й чорні старшини заявляють, що ще не мали труднощів із змішанням рас.

Це вимішання рас себе виправдало. Старшини хвалять: «It works fine!»

«Смертний порох»

В знамому „Сміс Репорт“ з 1945 року — урядовому звіті американського правління про розвій і вживання атомової бомби до 1945 року, поміщені коротка записка про виріб і вживання „смертного пороху“. Від цього часу сенсаційна преса в дуже нерічевий спосіб займається цею проблемою і викликає безвідповідально, в такому бурхливому часі, неспокій серед людності світу. Навіть, перед двома роками, видана розвідка знаного австрійського вченого та дослідника д-ра Ганса Тіппінга про небезпеку вживання „смертного пороху“, не змогла усунуть неспокою серед населення.

Перед роком опублікований звіт американської комісії атомової енергії, в короткім додатку до звіту, підтверджує, що далі провадиться дослід над способом уживання у війні радіоактивних субстанцій. Цього роду провадження війни за допомогою радіоактивних субстанцій в англо-саксонській літературі називається „Radioactive Warfare“, в скороченні „R.W.“. Вище наведена згадка американської комісії атомової енергії піддав декан д-р Louis N Ridenour в „Bulletin of the Atomic Scientists“, критичному розважанню. Даліші публікації про теперішній стан розвитку й можливості вживання „смертного пороху“ з'явилися у „Scientific Monthly“ (вересень 1950 р. 44) і в „Science News Letter“ (5 серпня 1950, 83).

Д-р Ріденauer вказує на те, що тільки десять із численних субстанцій, що вживаються до витворенняй продукції атомової бомби, можуть бути вживані як сирівці до витворення „смертного пороху“. Тільки ті десять субстанцій мають сильне, бета і гамма промінювання, що в сконцентрованому стані можуть загрожувати життю організму. Але, крім того, їх відділення від тих субстанцій що постають, є дуже тяжке й коштовне.

Час іншого радіоактивного розпаду є того роду, що його промінююче ділання вагається між кількома тижнями й одним роком, і в тому часі ці субстанції мають стратегічне значення. В дальшому, не стоять радіоактивні субстанції в такій кількості до продукції „смертного пороху“ як це часто подається в нефаховій пресі

„Смертний порох“ за д-ром Ріденауером, продукується в такий спосіб: радіоактивні субстанції перетворюються на солі інших металів і розчиняються у воді. Тим водяним розчином поливається дуже дрібний пісковий або металевий порох і висується. На поверхні піщеного або металевого зерна, по випаруванні води, твориться поволока високо-реактивного матеріалу. Так спрепарований „смертний порох“ є готовий до вживання.

Смертного діяння цього пороху доляється в той спосіб, що 2 міліграми розсівається на 1 м² поверхні землі. Діяння його на організм наступає, за дослідами американських вчених, отак: при найменшому подуві вітру порох підноситься в повітря і входить у відхилені органи людини чи тварини. Півгодини перебування в такому середовищі вистачає, щоб вдихнути відповідну дозу цього пороху із смертельним наслідком для організму.

„Смертний порох“

(Продовження з 19 стор.)

Смерть не наступає відразу, тільки по деякому часі, коли в організмі радіоактивна субстанція знищить білі тільця крові і вузли, в яких витворюється тільце крові. Також знищення життєконечних тканин потребує довшого часу. Щойно по такому діланні наступає смерть організму.

Д-р Ріденauer твердить, що в Генфорд (США), де витворюється елемент „плутоній“, що уживається до виробу атомових бомб, місячно можна виробувати з відпадків 750 мільйонів Curie радіоактивних субстанцій, що можуть служити до продукції „смертного пороху“. Цією кількістю можна затруйти 370 км² поверхні землі протягом місяця.

З вищепередованого висновує д-р Ріденauer, що теперішня продукція „смертного пороху“ ледве вистачить, щоб затруїти три середні міста в місяць. Така кількість не вистачає для стратегічних цілей, і всі звіти, що говорять про можливість затруєння великої кількості поверхні землі, або про відсепарування країни, що провадить війну від зовнішнього світу, слід перенести в крайні фантазії.

Також сама праця при розсіванні „смертного пороху“ є дуже небезпечною. Згромадження більшої кількості пороху й перевозування його є на довший час, з огляду на час промінювання, неможливим — ті засоби за рік втратять значення як засіб війни. Колишній американський міністер війни Джонсон сказав, що „смертний порох“ — це американська таємна зброя, але радше морального значення.

Важливим є те, що охорона перед „смертним порохом“ є доволі задовільна. Сам порох є без запаху, без смаку й безбарвний. Покриває, розсіяний, землю дуже тонкою, майже не до зачіплення, поволокою і тим самим для людських зміслів є до часу ділення в середині організму не до спостереження. Стверджується його апаратами, які тепер в США масово виробляються, що реєструють радіоактивні промінювання. Від ділення на землі охоронює людину грубе врання, якщо людина в можливо скорому часі покине затруєну смугу. Перед вдихуванням „смертного пороху“ забезпечує кожний протигаз, що хронить перед пилом. В конечному випадку зволожений шматок полотна може на недовгий протяг часу застути маску. Найбільш успішним середником є евакуація із затруєної смуги.

Не можна поминути й того, що медицина розпоряджає середниками, що лікують затруєні органи радіоактивним промінюванням. Перелів крові, вживання у відповідній кількості вітамінів, і впорскування антибіотиків та інше рятують життя людини.

З усього вищесказаного, отже не можна недоцінювати ділання „смертного пороху“, але й не треба дивитись крізь чорні окуляри в майбутнє. Лишається сподіватись, що американська техніка спроможеться довести цю, на сьогодні недосконалу, антисоветську зброю до належної бойової ефектності.

Подав Р. Кравчук

Висліди Різдвяного Конкурсу

Наприкінці другого року появи «Вістей», редакції доводиться з приемністю ствердити, що наша, здавалось, б, незначна газета в дійсності стає по-важним сполучником між розсипаними по всьому світу вояками Дівізії. Хоч конкурс проголошено досить пізно, і небагато залишилось часу, щоб взяти в ньому творчу участь, проте з усього світу відгукнулося 18 (вісімнадцять) авторів на заклик редакції! Із надісланих матеріалів вісів свіжістю молодого, вояцького духа, з письмо, хоч часами й незугарне, писане спрацьованою рукою, проте начинене довір'ям до нашого гурту і вірою в себе — ціхами, що ними наша велика військова рідня тримається, зростає і кріпша.

Термін надіслання конкурсових праць минув 1. грудня ц. р. Наступного дня передано всі надіслані матеріали окремо запрошенному жюрю в складі: ред. Олег Лисяк, ред. Степан Конрад та Степан Любомирський. 10. грудня жюрю закінчило свою роботу та склало в редакції «Вістей» свою оцінку.

Загалом надіслано на конкурс 18 творів, в тому числі чотири новелі, три оповідання, один символічний нарис, решта спогадів. Жюрю вирішило одноголосно не призвати першої нагороди жодному авторові, з огляду на те, що жоден твір не відповідав повністю вимогам мистецького рівня конкурсу.

2. нагороду призначено Вп. Сірському, Канада, псевдо «Сірва», за символічний нарис: «Свят-Вечір у Ріміні».

B. Сірський (Канада)

СВЯТ-ВЕЧІР У РІМІНІ

(Присвячує всім канадським українкам, які в Свят-Вечір коючість ржавих дротів прибрали вітами ялинки.)

Заснув табор... куняють шатра в тымі. Спокій окутав все імлою-чар дугого. І тільки десь далеко, наче в сні, Несеться туга колядою.

Не чуєм їх, пісень отих,
Ти линеш ген — в світі думками,
Туди, де сніг, сріблістий сніг...
Мороз кругом горить вогнями.
(З таборової поезії)

З високих синяво-мрійних скель, що від віків сторожать Сан-Маріно, непомітно наблизився до табору, крався через густі дроти та очі проекторів, убраний в шати кучерявих сніжинок, таємний, незбагнений Свят-Вечір.

В сніжному сумерку, виструнченіми рядами, тягнулися у нескінченість сотні шатер. Таємну тишу глушить вечірній сурмач. Мрійливі очі десяти тисяч вояків звертаються на схід, туди, «де сніг горить вогнями». Поважнюють змарнілі лиця, а в тисячі сердец вливався якася містична струя. Завмерли, закаменіли стрункі ряди, вдивившись у синю даль... Хвилина... дві... з грудей

3. нагороду призначено Вп. С. Машакові, Англія, за спогад «Свят-Вечір у фабриці рекрутів».

4. нагороду призначено Вп. М. Матчакові, Англія, за спогад «Різдвяний спомін».

5. нагороду призначено Вп. «Гайдамацькому», США, за оповідання «Смерека».

6. нагороду призначено Вп. Р. Тимченкові, Німеччина, за спогад «Різдво».

7. нагороду призначено Вп. К. К., Аргентина, за спомин «Дідух».

8. нагороду призначено Вп. А. Сенишинові, Австрія, за спогад «Як ми святкували Різдво 1944 року».

9. нагороду призначено Вп. «Колода», Англія, за спогад «Вояцька кутя».

10. нагороду призначено Вп. «Ромкові», Австралія, за оповідання «Зоря над світом».

Редакція застерігає собі право повного або частинного використання надісланих матеріалів, як теж інших матеріалів, за попередньою згодою авторів.

Авторів надісланих праць прохачається відворотною поштою подати адреси, на які вони бажають отримати призначані нагороди.

Всім авторам складаємо оцінку ширу подяку за участь у конкурсі і закликаємо найширіше кола наших друзів-вояків до співпраці в нашій газеті.

Закриваючи таким чином після подання наслідків наш різдвяний конкурс, поміщуємо три перші надіслані спомини.

несподівано громом-буревіем виривається могутнє «Бог Предвічний народився».

Заслухавши в чаївну мельодію на честь Сина Божого, ржаві дроти насторожили ще чуйніше колючки-вуха. Непосидючий вітер присів на мент поміж шатрами. Прожектори перестали скакати по кучерявих хмаринках. Застиг Адріятик.

Та це був тільки один злудний момент. Морозний вітер добирається крізь полинялі, обшарпані однострої десь аж до душі, та пригадував жорстку дійсність. Палкій, як італійська вдача, Адріятик відридав від своїх грудей гори-хвилі, жбурляв ними немилосердно на беріг і ревів, ревів тужно. Здавалось, що це води Дніпра, Дністра або Черемошу покриалися Чорним Морем, крізь Дарданелі й Середземне Море, та принесли нам коляду, таку тужну, заплачану.

Диким чвалом переганяються думки... В цей Свят-Вечір мати моя на згарищах рідної хати зорю зоритиме та зернятка куті, таємно, щоб ворог не бачив, скріє в попелищах, для своїх синів, які зі зброєю в руках колядують на шляхах Будуччини. В батьківське волосся ще яскніше

(Докінчення на 21 стор.)

Свят-Вечір у Ріміні

(Закінчення з 21 стор.)

вплететься срібна ткань. Десь у карпатських лісах, при ватрі, сушитимуть змерзлі шинелі сестри-партизанки. Замість свічок на ялинці, по-жежі рідних стріх вогненими язиками скакатимуть по Молодіжній Дорозі, замість прикрас, перестрашений до божевілля вітер гойдатиме на ялинках трупи. Білі сніжні шати загоряться кров'ю бійців. Замість колядок, зойк ранених і скажені стріли роздиратимуть грути Таємній Ночі. Спід снігу зазиратимуть на небо пошарені кулями людські черепи та затиснутими зубами співатимуть коляду пімсті. В гірських провалях, замрівшись ніжно в різдвяних споминах, замерне непомітно на стійці безстрашний партизан. Вовки скавутимуть йому пісню, а потім, коли збожеволілій вітер вирве з застиглих рук кріса та вистрілом прошиє груди темряви, вони розріжаться на всі сторони та, звивши під себе хвости, з напрямленнями до небес ротами, трубитимуть аж до безтіяни коляду трагедії української людини. Червоний сатана паплюжитиме нашу вікову традицію. Мертві в гробах обернуться. І серце, п'яне від кривавого похмілля, кричатиме з розпукні, і десь глибоко, на дні, леліятиме давно погаслу іскорку надії: може, в цей Свят-Вечір, замість усміхненого Божого Дитяти, народиться Бог Пімсти. І чудо станеться, українське чудо. З могил знеславлених, розрітих, з землею зрівняних, знову повстануть полки. Полки, закуті в харакуж; і білогривий Юріївський верхівець копитами кресатиме іскри об ворожі черепи. Громами пронесеться по ворожих полчищах староукраїнське: «Іду на вас!» Хоробрі Русичі червоними щитами перегородять ворогові шляхи, могутніми веслами розкроплять муть Волги і вичерпають шоломами синь глибокого Дону. Сина Божого, побідника гріха та злоби, возвеличать персти Віщого Бояна.

Тоді святкуватимемо Українське Різдво. Об сині Карпати й Кавказ відіб'еться могутня коляда подяки, Дніпром у Чорне Море пронесеться, а звідти полине ген, на Гори Київські, діткіться слідів Андрія Перевозаного і обновить затертий порохом сторіч таємний міт.

Син Божий спочине на сіні степовім, прийматиме в дар овечки карпатських верховинців, і пахощі барвінку-ладану заповнить всю вселенну.

Тоді не втікатиме Син Божий у Єгипет, бо спопелють Іроди у власному пеклі.

Прокидається з глибокої задуми. На зеленій смерековій галузі доторяла свічка. Підпершись руками, неначе кам'яна статуя, сидів на дротяному ліжку товариш недолі. Мене огорнула розпуха. Хотілось мені зубами гризти ржаві дроти, вп'ялились зубами в горло тому, хто загородив шлях до волі. Душа просила в Бога смерті.

І в цей момент очі мої спиняються

С. Мащак (Англія)

Свят-Вечір у „фабриці рекрутів“

Серед невеселих, повних безнадійності настроїв і відносин застав нас наш Свят-Вечір. Це був для мене перший у чужині Свят-Вечір, та ще до того в шкірі молодого рекрута, хоч і немундурованого. На годину перед заповіденою спільнюю вечерею я вибіг із II б., щоб встигти ще вратись та помитись. Небо було чисте, морозець здорово щипав вуха — зовсім як у нас, дома, під Різдво. На вулиці було зовсім пусто, мороз позаганяв жителів до теплих домів. Здавалось, що ні живої душі в цей вечір не буде на дворі. Та ні. Ось вартовий на воротах нагадує, що десь там далі на сході не один наш земляк остався, із крісом у твердій долоні, лічити зорі, згадуючи рідні стріхи.

А на фабриці приготування до Свят-Вечора йшли вже від самого ранку. Кухар Лисечко докладав усіх зусиль, щоб усе випало по звичаю. Ці приготування, як потім виявилось, обхопили не тільки саму фабрику. Також і місцева словацька людність була зацікавлена, щоб «худаци слов'яні» мали гідні свята. Багато доброжісних дарунків, тіст, овочів, вина, куті і т. і. прийшло від людності. Справді, на Свят-Вечір ми відчули, що людність дійсно нам співчуває, майже як рідні. Коли прийшла призначена пора, на залі рекрутів заряджено святочну збірку. Рекрутів поділено на дві черги, бо хоч фабрика була доволі простора, однак такої кількості людей не можна було нараз помістити за столами.

Свят-вечір відбувався на партері. Переступаючи поріг величезної зали, кожний відчував відразу святковий настрій. Велика, гарно прикрашена та багато освітлена ялинка пішала на середині, досягаючи вершком стелі. Стіни замаєно зеленим, свіжим ча-

на святочній карточці, що її я дістав сьогодні від незнайомої канадської українки. Вп'яливши очі в рядки, читаю раз... двадцятій... сотовий: «Незнаний Вояче! Хай у Вечір цей Святий пошле Тобі Господь ладану-забуття жорстокої дійсності. Як крізь щілини сірого шатра вкрадатимуться зоряні очі, то знай, що це я, Твоя сестра зза моря-океану, бажаю Тобі вояцької витривалості, Христос раждається!»

Відчуваю невимовний спокій і душевну рівнотагу. Цілім моїм еством бажаю щастя цій гарній канадській українці. Душа непомітно очищується від злобденних дум. Об італійське небо вдаряє могутній спів коляди:

«Верни волю, верни славу нашій ненеці Україні!»

тинням, довгі столи, розставлені в зали, аж вгиналися під усіким добром. Серед копиць бубликів, штруцілів, овочів, чоколяди й усікого іства, пішлися струнки, привабні пляшки з вином та горілкою. Довгі ковбаси, ягоди вились поміж пачками папіросок та цигар.

До стола засіли рекруті й ті старші «маркирanti», і вже загартована воյальська браття — всуміш. Не бракувало тут представників жадної закутини нашої широкої батьківщини. А всі разом, мов одна сім'я! Поруч із безвусими молодиками, батьки, а то йди сивоголові, бо й такі голосились до свого війська.

Після спільнної молитви та палкої промови командира «штам-сотні» пор. Тищенка, старшини з Визвольних Змагань, вся заля наповнилась чарівними звуками завжди свіжої зворушливої коляди-коляд — «Бог Предвічний». Зворушлива це була хвилина, зокрема для нас, рекрутів. Це був перший ясний промінь серед сірих днів фабричної недолі. Я ще не бачив у своєму житті такого піднесення духа, не чув ще ніколи, щоб коляда так могутньо лунала. Дивлюсь на моїх сусідів з-над Дніпра, Кубані чи Прип'яті, і очам своїм не вірю! Вони, виховані в комсомолі, вони, що ніколи, може, не були в церкві, що їх мати, може, не мала змоги Отченашу навчити — співали тепер на повні груди. Співали, може, вперше у свою житті та в очах було видно іскру захоплення, зворушення, як і в усіх інших. Нині забулися непорозуміння, створені зростанням під різними окупаціями. Співали всі разом — об'єднані одним почуванням тути та любові до своїх рідних, а так далеких, до батьківщини, до України, об'єднані однією волею — вкласти свою дань для виборення волі України.

Всі здоровкалися, всі прихваливали й солодку кутю, і смачні вареники та голубці, і запашний борщ. А наша «мама», кухар Лисечко, лише ходив від столу до столу і збирав похвали. Для нього це був подвійно великий день.

Після вечірі першої групи, прийшла наступна, після того спільне колядування, що тяглось до пізньої ночі, і нарешті затихла «фабрика»...

Лише на соломі, під ялинкою, пристались наші два «юнги», старі (бо 17-річні) вояки, Кобилянський і Сорока, з Тернополя, що не лише під Бродами були, але вже й встигли почесні рани перенести. І нині вони ані про маму, ані про свята вдома не згадували. Вони думками блукали по полях Бредиці, де залишились їхні друзі, та снували пляни про майбутню підтаршинську школу. Ці пещені в боях діти могли бути прикладом не одному старому воякові. Це були нові діти України, що їм кріс і мундр — батько й мати. І мені було приемно з ними перебувати і з ними мріяти в цей наш військовий Свят-Вечір. Вони бо віщували нову епоху в житті нашого народу, що наїх прихід ми всі так гаряче чекаемо.

М. Матчак (Англія)

Різдвяний спомин

Дрімає зимовим сном покрита білою габою гориста околиця Банської Щавниці. Святочна тиша царить довокруги. Лиш морозний вітер із сходу щораз частіше приносить тривожні вістки про страшну грозу, яка просувається на захід. Невже ж і до нас вона завітає, — запитували недовірливо дрімучі ліси. Ні, вони більше вірили у весняні грози, які збудять їх до нового життя. Невже ж є в світі сила, яка зможе сколихнути їх святій спокій.

Під кінець грудня 1944 р. почався докочувати до них невиразний гуркіт, який з кожним днем ставав могоутніший. Так, туркіт війни наблизився. Червона армія прорвавши німецькі лінії, швидко просувалась на захід. Хвилево ніхто не ставив їй опору. Ще кілька кілометрів і вони без бою займуть Банську Щавницю.

Назустріч їй спішить загартований в боях курень Вільднера. В білих зимових одягах, без звойої тризги, та з піснею на устах, несуть їх машини з подиву гідною швидкістю. Треба випередити ворога. Вони готові кожночасно і в кожних умовинах принести бій з відвічним ворогом України. А Банська Щавниця — вона розсипала свої кришталеві діаманти в сонячному сяйві та гостинно вітає своїх недавніх визволителів. Вітає з радістю своїх юних оборонців та з тризгою поглядає на схід. Невже ж — їх жменька — а там орда.

Перший наказ — негайно приготуватись до вуличних боїв. Згодом розвідка доносить, що ворог спинився в своєму поході, а його 20 танків стоять без пального. Ніччю просувається курень в напрямі ворога. А над ранком стежі зводять перші сутички з ворогом. Наказ — і три сотні куреня переходят до наступу. 10-та сотня сміливо здобуває село Альмаш, 11-та стрічає рішучий опір та має поважні втрати, 9-та також стрічається з поважним опором. Сили ворога виявились поважні. Треба перейти до оборони. Розпочинаються затяжні бої, супроводжені безперервною канонадою гармат. Сміливо стріляють гармати 14. вишкільного полку — це ж їх властиво хресний огонь. Чудово співдіє батерія тяжких протилетунських гармат. Настили та протиноступи з обох сторін не змінюють покищо загального становища.

Фронтові бої ненадто впливають на різдвяні приготування глибоко-релігійних словаків. В повітрі заносить запахом різдвяного печива та страв. Вечером блістять крізь шиби вікон свічки на столах, та на гарно-чепурно прибраних ялинках. Гостинні словаці в міру можливостей пересилають різдв'яні гостинці нашим хлопцям до окопів.

Де і як стрічатимемо наш Свят-Вечір? Годі найти задовільну відповід. Ми, властиво, виконали покладене на нас завдання. Здергали ворожий наступ і перейшли до оборонних боїв, але на довшу мету це понад наші сили, бо ворог щодня підтягає підкріплення. В нас вже помітні втрати вбитими та раненими. В наслідок ворожої переваги, опускаємо село

Альмаш та займаємо нові позиції по-за селом. Тепер воно нічє.

Та нам дописує щастя. Нас зміняє німецька дивізія. Шаліє на дворі, снігова хуртовина. Непомітно передаємо наші окопи та мовчазно, мов духи, зникаємо в сніговій. Супроводять нас пережиття боїв, та жаль, що знову невблаганий Марс забрав від нас кількох бойових друзів.

* * *

Ми знову в Жіліні. За кілька днів наш Свят-Вечір. Сподіваного відпочинку після боїв командування дивізії нам не дає, але негайно призначує передати всі важливі об'єкти міста.

Свят-Вечір. Скрипить під ногами морозний сніг. Лінне морозним повітром стрілецький марш. Дві сотні маршує на зміну сторожі. Згодом чотами та роями розходяться вони по місцях призначення.

В стрільців сьогодні святочний настір. Вартівні вони подбали ще за дні перемінити на привітні кімнати. В кожній з них красується чепурна ялинка. Швидко заставляється стіл. Чотові та роєві сповняють обов'язки голів стрілецьких сімей.

З повагою поздоровляє чотовий стрільців з Різдвом Христовим. Складає побажання кожному стрілецю зокрема. А опісля — традиційна молитва за рідний край та за друзів, які впали на полі слави. Для цих останніх заставлена окрема тарілка та горить свічка. Вони напевно сьогодні є привінні своїм духом між нами. Під грімке «Бог Предвічний» чотовий запалює свічки на столі та на ялинці. З якоюсь особливою повагою споживають стрілець Свят-Вечерю. Іхні думки линуть в рідні сторони. Зрінає питання, — а як вони там святкують?

Біля брами стоїть стійковий. Він сьогодні не на висоті свого завдання. Тиша ночі допомагає йому поринути в спомини та хоч на хвилину забути тверду дійсність.

Чітка команда ройового, який приготовляє зміну стійки, приводить стійкового в світ дійсності. Пройшла візія, мов міляна банька. Ах, як шкода! Серце щемить, жаль огортає душу, та тверда вояцька дійсність має свою невблагані закони.

В кімнаті настір стає жвавішим та веселішим. Не личить воякові сумувати. Ідуть веселі спомини. Сипляться жарти та гримить радісна колядка.

А на Різдво! Сотня, вільна від служби, зібралася спільно в святочно прибраній залі, щоб спільно провести кілька годин. Між нами — запрошені гости наші медсестри з дивізійної лічниці. І знову — байдарі побажання, дзвенить жіночий сміх. Стрілець розповідаєть свої спомини. Тріщить мороз на дворі, сотник пращає гостей. Стрілець розходиться по кімнатах. Тут і там хтось підтягає ще колядку. Нічна тиша поволі окутує касарні. Лише блі доліцький стоїть на сторожі та поглядає крізь шиби вікон на відпочиваючих борців України.

Дивізіон зв'яжу 1. УД УНА

(Докінчення з 14 стор.)

Вишкіл.

Програма вишколу в сотнях зв'язку була дуже велика. Кожний вояк зв'язку мусів передусім відбути піхотний вишкіл.

На особливу увагу заслуговує вишкіл у сотні радіозв'язку. Там з особливою дбайливістю виучувано азбуку Морзе та призначувано до максимального добору літер на хвилину. Кожний радист обов'язково мусить відбирати щонайменше 60 літер на хвилину. Були радисти, які відбирали по 120 літер на хвилину. Особливу увагу присвячено вивченю вмілого зашифровування та розшифровування різних наказів і звідомлень. При цій роботі виключається будьякі помилки. Весь матеріал, як от різні коди, умовлені радіо-знаки т.зв. «Q-код», кожний радист мусить знати на пам'ять. Радист, згідно з приписами реєламенту польової служби зв'язку, не мав права мати при собі жодних записок. За зраду будьякої таємниці на нього (як і на кожного вояка) чекала тільки одна кара — смерть. Це йому подавалось до відома відразу ж, в першому тижні навчання, коли він підписував окрему заяву, що її не підписували вояки інших формаций. Отже служба радіозв'язку належить у сучасній війні до найвідповідальніших служб, і до такої служби були підготовані радисти Дивізії Галичина. Кожний з них був вишколюваний у таких формах радіозв'язку: А) в перемінному радіодепешуванні; Б) в подвійному радіодепешуванні, та В) в односторонньому радіодепешуванні. До того, кожний радист мусить вміти втримувати зв'язок за допомогою радіо в таких родах радіозв'язку: а) в лінійному радіозв'язку; б) в зірковому радіозв'язку; в) сітковому радіозв'язку, і г) в окружному радіозв'язку.

Обслуга радіозв'язку була вишколювана для праці при різних штабах, починаючи від сотні, і вгору.

Про розподіл служби зв'язку поміж окремими формациями Дивізії Галичина перед боєм під Бродами неможливо говорити коротко, зважаючи на те, що побудова всієї схеми організації зв'язку Дивізії потребує окремого розгляду. Ця справа буде розглянута детальніше в черговій статті — продовженні цієї. Про відділ із видресованими собаками буде мова в одній із чергових статей.

Комунікати Головної Управи

21. листопада 1951 р. відбулось чергове засідання Головної Управи Братства. Заслухавши звіти поодиноких референтів і розваживши становище, в якому може знайтись Головна Управа через виїзд кількох її членів до США, винесено постанову такого змісту:

1. Головна Управа Братства доручає, на випадок вибуття членів Головної Управи, містоголові д-р. О. Горбачеві ведення діловодства Головної Управи аж до наступних Загальних Зборів Братства. До помочі до кооптує Головна Управа, на місце вибувачих членів, нових кандидатів із товаришів, що лишаються в Німеччині. Новокооптовані повнитимуть свої функції на правах «виконуючих обов'язки».

2. Аж до рішення Загальних Зборів, зглядно — до рішення Головної Управи (якби не було можливо скликати Загальні Збори), осідком Головної Управи лишається Мюнхен.

3. Вибрані Першими Загальними Зборами члени Головної Управи, як теж докооптовані члени Г. У., не тратять із переїздом до США своїх мандатів. На новому місці побуту вони складають, разом з місцевим Головно-управноважненим Братством Делегатуру Головної Управи, що перебере ведення справ Братства на терені США і Канади.

4. Видавництво Братства і місячник «Вісті» лишаються в Мюнхені.

5. Винесені постанови мають тимчасовий характер і вступають в життя з хвилиною постанови (в наслідок

переселення) вакансій в Головній Управі:

* * *

На згаданому засіданні рішено висловити Головноуповноважненному Братству на терен Бельгії, п. Р. Герасимовичеві, признання Головної Управи за його нейтомні й успішні заходи в напрямі посилення праці Братства на тому терені.

24. листопада 1951 р. прийняли відпоручники Братства, в особах пп. д-р. О. Горбача і м-р. О. Лисяка, участь в нарадах Ділового Комітету по вшануванні річниці Базару.

Організаційний реферат:

Як повідомляють нас з Австралії, гурт наших товаришів, кол. вояків 1. УД в Аделеїді, відбув перше засідання-нараду, на якій вирішено скликати ширші збори кол. вояків 1 УД і закласти станцію Братства. Головна Управа вітає почин наших друзів з Австралії і бажає їм багато успіхів.

Головноуповноважнений Братства на Австрію п. В. Яворський відбув поїздку в околиці Грацу і ствердив, що там ще є ряд гробів наших товаришів, що полягли в боях під Фельдбахом, і що на деяких що можна відчитати прізвища поляглих. Було б дуже бажаним, щоб наші товариші з Грацу зайнілись цими гробами і поробили з кожного гробу знятки. Справа піклування гробами наших поляглих мусить лежати на серці всім нам, а в першу чергу, тим товаришам, що живуть на території Австрії й мають доступ до них.

Гурт кол. Вояків 1 УД в Едмонтоні, Канада, поробив заходи в напрямі закладення станції Братства. Вітаємо добрий почин.

Комісія Правної Оборони:

Телеграмою від 26. жовтня 1951 р. Головна Кватира IPO в Женеві додручила чинникам, що рішають про признання ДП-статусу застосувати при розгляді справ кол. вояків 1 УД ті самі критерії, що й до вояків балтійських дивізій. На жаль, тільки деякі уряди IPO (Мюнхен) виконали згадане доручення й призначали ДП-статуси. Контроль-Центр в Людвігсбурзі відіслав усі справи кол. вояків 1 УД до Женеви, до уряду апеляцій. Тому, що уряд апеляцій в Женеві є тілом незалежним від екзекутиви IPO і не поділяє думки екзекутиви про застосування до 1 УД тих самих критерій, що до балтійських дивізій, — справи наших апелянтів ще досьогодні не вирішенні.

В напрямі зміни цього становища йдуть заходи ЗУАДК в Німеччині й Філядельфії.

Дня 14 грудня ц. р. відбулося чергове засідання Головної Управи за участю голови о. канцлера М. Левенця та всіх членів Г. У. Одноголосним рішенням кооптовано до складу Головної Управи п. Петра Поліщуків. П. П. Поліщук повнитиме обов'язки фінансового референта з хвилиною виїзду з Німеччини дотеперішнього фінансового референта інж. Р. Гавриляка.

Станиця Братства в Торонто перевела дня 18 листопада ц. р. Загальні Збори. До складу нової управи Станції обрано: голова — В. Бибік, заст. голови — В. Пальчук, 1-й секретар — В. Гриньох, 2-й секретар — М. Бойко, реф. преси й публікацій — В. Палієнко, реф. імпрез — С. Гута, військово-спортивний реф. — В. Іваник, реф. сусп. опіки — Я. Клос, орг. реф. — С. Гардецький.

На зборах була заторкнена й обдискутована справа створення крайового представництва Братства на терені Канади. Подаючи цю відомість, Головна Управа Братства з приемністю відмічує факт пожавленої діяльності дотеперішньої Управи торонтської Станції, висловлюючи їй водночас признання за пророблену працю. Обставина, що заходить потреба створити крайове представництво Братства в Канаді, це найкращий показник росту Братства на терені Канади. В надії, що й новообрана Управа гідно продовжуватиме це так гарно розпочате діло, складаємо їй побажання якнайкращих успіхів у намічених працях.

Дня 14 грудня ц. р. відбулися ширші зходи Станції Братства в Мюнхені. Зібраних членів поінформував п. П. Трач, член Головної Управи, про останні постанови компетентних еміграційних чинників дотично кол. членів 1 УД та про практичні можливості для них переселитися з Німеччини. На зборах була також обговорена справа докооптування нових членів Управи Станції на місце тих, що вибувають з Управи в наслідок переселення до ЗДА.

КОМУНИКАТ

Капітула пропам'ятних відзнак 1-ої Української Дивізії Української Національної Армії та битви під Бродами подає до загальногоВідома:

Вислід конкурсу. У висліді розписаного Капітулою конкурсу прийнято на відзнаку 1-ої Української Дивізії У. Н. А. проект п. М. Білинського і признано третю нагороду. На відзнаку битви під Бродами прийнято проект п. З. Лісовсько і признано другу нагороду.

Видавання відзнаки. а) Відзнаку 1-ої У.Д. У.Н.А. мають право одержати всі бувші вояки дивізії, які належали до її складу не менше одного місяця в часі від 17. 7. 1943 по 8. 5. 1945.

б) Щоб одержати відзнаку, треба внести на адресу Капітули заяву з такими даними: прізвище й ім'я, адреса, дата народження, сотня і полк, час служби (від дня... до дня...), прізвище сотенного, прізвища двох осіб, які можуть потвердити правдивість даних, власноручний підпис.

Ціна відзнаки в В.Британії 5.— шил., Австралії 7.— австр. шил., Німеччині 3.— н.м., в ЗДА і Канаді 1.— долар, в інших країнах рівновартість 1.— американського доляра.

Всі заяви з належністю висилати на адресу: Kapitula, 49 Linden Gardens, London, W. 2. В Німеччині заяви і гроші висилати до W. Kozak, Verlag «Molode Zytta», München 2, Dachauerstr. 9/II

в) По одержанні заяви і належності Капітула вишиле відзнаку разом з виказкою і правильником Капітули.

Відзнака битви під Бродами буде видана пізніше.

За Капітулу:

М. Длябога
(Голова)

М. Карпинець
(Секретар)

Вже поступив в продажу виданий Головною Управою Братства 1 УД УНА репрезентативний календарець українського вояка на 1952 рік. Розмір календарця — понад 100 сторінок вигідного кишеневого формату! Календарець дбайливо оформленений, на добром, тонкому папері і з довготривалою обкладинкою.

ЗМІСТ: Календар, історіографічні дані про людність і величину України та світу, великий календар історичних дат України, доведений до останнього часу, точний календар історичних дат 2. світової війни (досі ніде не публіковано!), докладні дані про 1. УД УНА, інформаційні дані про Братство кол. Вояків 1. УД УНА, історія української зброй від найдавніших до найновіших часів, військовознавство, побудова армії, найновіші здобутки в ділянці військовознавства, найновіші винаходи і багато іншого.

Календарець Українського Вояка стане найближчим і потрібним другом кожного колишнього й теперішнього вояка-українця всякої армії.

Кожний вояк - українець мусить роздивитись у Календарці Українського Вояка! Там він знайде в ясній і короткій формі все те, що цікавить кожного вояка, все те, що може йому кожної хвилини бути знову потрібне. Календарець Українського Вояка допоможе Вам втримати Ваше набуте знання, відкрив перед Вами прозорий образ елементарного військовознавства, буде Вашим другом, що пригадає Вам не один мілій спогад із таких іншіх недавніх днів, коли всім нам було дано тримати місцю зброю в руках! Тому набувайте Календарець Українського Вояка!

Ціна примірника 1 нм. або 50 ам. центів.

З огляду на обмежений наклад, замовлення приймається негайно на адресу Редакції Вістей. Прохаемо поспішити з замовленнями!

КАЛЕНДАРЕЦЬ УКРАЇНСЬКОГО ВОЯКА

1 • 9 • 5 • 2

ПОЖЕРТВИ

на «ВИДАВНИЧИЙ ФОНД»

Братства кол. Вояків 1 УД УНА

Еспанія: по 10 пз.: Барабаш Т., Кеши Ю., Давидко М., Гуль М., Тріска Я., Білик М.; 8 п.: Кострубяк В.; по 5 пз.: Музичка С., Вавраїв Р., Войцех Р., Варжанський В., Гичка М., Петрушак Я., Гавриш С., Рудавський З., Федюк С., Маслій Д., Скоробогатий А., Демянчук Л., Блавацький.

Німеччина: д-р В. Войтович — 20 нм, по 5 нм: Козак З., Григорович К., о. Турковид, Дереш Ірена, Шипайлло Е., Копистянський Юрій, кооператори «Самопоміч»/Кляйнкец, Хмільовський Евген; по 3 нм: Вацик Василь, Тарнавський Іван, д-р Бабяк, Руденський Ігор, Шарко Мирослав; по 2 нм: Мильчак П., Качмарський В., Угрин-Безгрошний; по 1 нм: Ваксан Теофіль, Татарський, Ванджура М., Василів Леонід; 0,50 нм: Турік. Збірку перевів Ю. Копистянський.

По 5 нм: Кацюба Іван; по 2 нм: Бродило Іван, Длярбога Володимир, Криса Василь, Пасічняк Михайло; по 1 нм: Федевич А., Радивил Лука, Нагорняк Юрій, Губарик Ананій, Форемський Михайло. Збірку перевів п. І. Бродило.

УВАГА!

ЗМІНА АДРЕСИ

Листи, адресовані до Головної Управи Братства, Редакції і Адміністрації «Вістей», просимо слати на адресу:

Dr. OLEXA HORBATSCH
(13b) München 8, Ayingerstraße 25/I

УВАГА!

УВАГА!

Розшукуємо

Хто з учасників бою під Бродами може дати відомість, що сталося з командиром II батальйону 29. полку гауптштурмфюрером Вільгельмом Аллеркампом, польовий № 07226, який командував загадним батальйоном під Бродами. Відомості прошу слати до Редакції «Вістей».

Спішіть з замовленнями останніх
примірників першої книжки про
Першу Українську Дивізію

„БРОДИ”

збірника статей і нарисів
за редакцією Олега Лисяка

«Броди» це збірна праця кільканадцяти авторів — визначних політиків і військовиків та старшин і вояків 1 УД УНА.

Видання Братства кол. Вояків
Першої Української Дивізії

Замовляти у представників
«Братства»

Ціна: в США і Канаді 2 дол., в Англії 5 шил., в Німеччині
3 нм., в інших країнах рівновартість 3 нм.

ВІД АДМІНІСТРАЦІЇ

Почавши з попереднього числа, «ВІСТИ» виходитьимуть (з винятком подвійного різдвяного) постійно в розмірі 12 сторінок і коштуватимуть:

поод. число річно

в США й Канаді — 0,20 дол. 2,40 дол.

в Німеччині — 0,40 нм. 4,80 нм.

в Англії — 6 п. 6 ш.

в Австралії — 8 п. 8 ш.

— в інших європейських країнах рівновартість 0,40 нм, в заокеанських —

рівновартість 0,20 дол.

Передплату просимо вислати на адреси представників «Братства».

1. Австрія: В. Яворський,
Salzburg, Lehenerkaserne. Austria.

2. Англія: В. Гузар,
17 Gregory Boulevard, Nottingham,
England.

3. Аргентина: Ярослав Рибалт,
Calle Arias 3342, Buenos Aires, Rep.
Argentina.

4. Бельгія: Р. Герасимович,
9 rue des Brasseurs, Louvain, Belgique.

5. Іспанія: Т. Барабаш,
Donoso Cortes 63, Madrid, Espana.

6. Канада: В. Гриньох,
76 Dewson St., Toronto, Ont., Canada.

7. Німеччина: д-р О. Горбач,
(13b) München 8, Ayingerstraße 25/I

8. США: О. Городиський,
1235, N. Artesian, Ave., Chicago 22,
Ill., USA.

Адреса Редакції і Адміністрації
«Вістей»:
Dr. OLEXA HORBATSCH
München 8, Ayingerstr. 25/I.